

A VERSENYJOGI BÍRSÁGOK ÉS AZ ALAPVETŐ JOGOK

A VERSENYJOGI SZANKCIONÁLÁS EMBERI JOGI VONATKOZÁSAI

Szilágyi Pál

1. BEVEZETŐ

Az elmúlt évtizedben folyamatosan erősödtek az uniós versenyfelügyeleti eljárásokkal szembeni kritikák a tekintetben, hogy az vajon megfelel-e az alapvető jogok tiszteletben tartásából fakadó követelményeknek. A tanulmányban azt vizsgáljuk meg, hogy az Európai Bizottság, valamint a Gazdasági Versenyhivatal (továbbiakban: GVH) eljárása, továbbá az azt követő bírósági felülvizsgálati rendszer által meghatározott jogi környezetben folyó eljárások során garantált-e az alapvető jogok védelme. Ennek során megvizsgáljuk mind az uniós jogforrásokat, az uniós joggyakorlatot, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezményhez¹ kapcsolódó Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban: EJEB) joggyakorlatát.

Mint látni fogjuk, folyamatosan erősödik a kritika a meglévő rendszerrel szemben és szinte egyöntetű az az álláspont a szakirodalomban, hogy változásokra szükség van.² A kérdés inkább csak a szükséges változtatások mértéke. Mint látni fogjuk az uniós bíróságok hezitálnak és az utóbbi fél év ítéleteiben inkább zavaros, semmint egyértelmű válaszokat adnak a jelentős kérdésekre, mint pl. milyen mértékű a bírói felülvizsgálat terjedelme, meddig terjed az Európai Bizottság mérlegelési lehetősége. Az EFTA bíróság azonban nem volt rest jelentősen módosítani gyakorlatán.³ Különösen érzékletes az a

¹ *Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény* (továbbiakban: EEJE).

² Jó összefoglalást ad a közelmúltban megjelent tanulmányokról és álláspontokról: SOLTÉSZ: *Due Process and Judicial Review - Mixed Signals from Luxembourg in Cartel Cases* (2012) 33 *European Competition Law Review* 241 – 243. lábjegyzetek.

³ E-15/10. sz. ügy *Posten Norge AS kontra EFTA Surveillance Authority* [EFTA Court Report 2012. 00000. o.] (továbbiakban: *Posten Norge AS* (E-15/10. sz. ügy)).

megfogalmazása, hogy a versenyhatóságnak semmilyen mérlegelési hatásköre nincs a komplex gazdasági kérdésekben, mint amely túlmegy a jogszerűségi felülvizsgálat által megkövetelteken.⁴ Ez azt jelenti, hogy a bíróságnak meg kell győződnie, hogy a tényekből a hatóság által levont következtetések következnek.⁵

Hosszú út vezetett az Alapító Szerződésektől az Alapszerződések mai formájáig, mikor is komplex alapjogvédelmi rendszer áll az állampolgárok jogainak védelme érdekében rendelkezésükre.⁶ Az Európai Unió az Európai Unióról szóló Szerződés 2. cikke szerint az emberi jogok tiszteletben tartásának értékein alapul. Ez az elv az Európa Bíróság értelmezésében az alapvető jogok betartása a szerződések „alkotmányos elvei” közé tartozik, valamint valamennyi közösségi aktusnak tiszteletben kell tartania az alapvető jogokat.⁷ Magyarország esetén is igaz ugyanez az állítás. Az alábbiakban rövid bevezetőt követően a versenyszabályok és az azok végrehajtására indított eljárások vonatkozásában vizsgáljuk meg ezt a kérdést.

⁴ Posten Norge AS (E-15/10. sz. ügy) 100. pont.

⁵ Posten Norge AS (E-15/10. sz. ügy) 101. pont.

⁶ DE BÚRCA: *The Evolution of EU Human Rights Law*. In CRAIG – DE BÚRCA: *The Evolution of EU Law*. (Oxford University Press, Oxford, 2011) 465 – 497.

⁷ C-402/05. P. és C-415/05. P. sz. ügy *Yassin Abdullah Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra az Európai Unió Tanácsa és Az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2008. I-06351. o.] (továbbiakban: Kadi (C-402/05. P. és C-415/05. P. sz. egyesített ügyek)). 285. pont.

2. AZ ALAPVETŐ SZABÁLYRENDSZER

2.1. AZ EMBERI JOGOK ÉS AZ ALAPVETŐ SZABADSÁGOK VÉDELMÉRŐL SZÓLÓ, RÓMÁBAN, 1950. NOVEMBER 4-ÉN KELT EGYEZMÉNY

Az EEJE-t 1950. november 4-én írták alá az Európa Tanács égisze alatt. Az egyezmény 1953. szeptember 3-án lépett hatályba. Az Európa Tanács minden tagja aláírja az egyezménynek és az újonnan csatlakozó államoktól elvárt a csatlakozás az egyezményhez.⁸ Jelenleg 47 állam csatlakozott az egyezményhez, közöttük minden uniós tagállam. Az EEJE 59 cikkből áll és azt jegyzőkönyvek egészítik ki. Az EEJE által védeni rendelt jogok közül témánk szempontjából az alábbi rendelkezések emelendők ki.

Az 1. cikk szerint a szerződő felek *„biztosítják a joghatóságuk alatt álló minden személy számára a jelen Egyezmény I. fejezetében meghatározott jogokat és szabadságokat”*.

A 6. cikk a tisztességes tárgyaláshoz való jogról rendelkezik. A 6. cikk 1. bekezdése többek között kimondja, hogy *„[m]indenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.”* A 2. pont szerint *„[m]inden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.”*

A 8. cikk a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot mondja ki. Eszerint *„[m]indenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák”,* valamint *„[e] jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”*

⁸ Resolution 1031 (1994) on the honouring of commitments entered into by member states when joining the Council of Europe.

A 13. cikk a hatékony jogorvoslathoz való jogot rögzíti. E szerint „[b]árkinak, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.”

2.1.1. Az EEJE Magyarországon

Az EEJE-t Magyarországon 1993-ban törvény hirdette ki Magyarországon.⁹ Az abban foglalt jogokat Magyarország is köteles biztosítani. Többek között az Alaptörvény is biztosítja a fentebb hivatkozott jogokat. Az Alaptörvény XXVIII. cikke kimondja, hogy „[m]indenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”. A VI. cikk szerint „[m]indenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását [...] tiszteletben tartsák.”

2.1.2. Az EEJE az Európai Unióban

Az EEJE által biztosított jogok, valamint magának az egyezmények a figyelembevétel az uniós jogban érdekes ívet futott be. A jogfejlődés korai szakaszában az Európai Bíróság az ún. uniós (közösségi) jog általános jogelvein keresztül¹⁰ kezdte el hivatkozni az EEJE-ből ismert alapvető jogokat¹¹, valamint az ahhoz kapcsolódó EJE joggyakorlatot.¹² Bár

⁹ 1993. évi 31. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

¹⁰ Ld. pl. 11/70. sz. ügy *Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra az Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [EBHT 1970. 1125. o.] (továbbiakban: *Internationale Handelsgesellschaft*). 4. pont.

¹¹ Ld. pl. C-36/75. sz. ügy *Roland Rutili kontra Ministre de l'intérieur* [EBHT 1975. 01219. o.] (továbbiakban: *Rutili* (C-36/75. sz. ügy)). 32. pont; C-415/93. sz. ügy *Union royale belge des sociétés de football association ASBL kontra Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA kontra Jean-Marc Bosman és társai és Union des associations européennes de football (UEFA) kontra Jean-Marc Bosman* [EBHT 1995. I-04921. o.] (továbbiakban: *Bosman* (C-415/93. sz. ügy)). 79. pont; C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz. ügy *Dansk Rørindustri és társai kontra Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2005. II-5425. o. o.] (továbbiakban: *Dansk Rørindustri kontra Bizottság* (C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz. egyesített ügyek)). 215 – 219. pontok.

már az Egységes Európai Okmány preambulumban megjelenik hivatkozás az EEJE-re, a folyamatot fokozta az a tény, hogy a Maastrichtben aláírt szerződések útján létrejött Európai Unióról szóló Szerződés elfogadásakor F cikke kimondta, hogy „[a]z Unió a közösségi jog általános elveiként tartja tiszteletben az alapvető jogokat, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból erednek.”¹³ Ezzel lényegében az uniós jog általános jogelveiként elismert jogokat részben az EEJE-hez kötötték a tagállamok. Nem sokkal később az Amszterdami Szerződésben a tagállamok az Európai Bíróság számára hatáskört biztosítottak, hogy az EEJE-t az uniós intézmények aktusaival kapcsolatosan számon kérje.¹⁴

Jelen pillanatban¹⁵ az Európai Unióra nézve az EEJE nem kötelező, azonban az EUSZ 6. cikk (2) bekezdése előírja az ahhoz való csatlakozást. Az Európai Unió csatlakozásának előkészületei jelenleg is folynak. Meg kell azonban jegyezni, hogy nem példa nélküli, hogy az Európai Bíróság az EEJE rendelkezéseit lényegében alkalmazandónak mondta ki. Az Akrich ügyben¹⁶ pl. az alábbiak szerint:

„[...] F]igyelembe kell venni az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt Európai Egyezmény (a továbbiakban: EJE) 8. cikkében foglalt, [...] való jogot. Ez a jog azon alapvető jogok közé tartozik, amelyek – a

¹² Ld. kimerítően TRIDIMAS: *The general principles of EU law*. (Oxford University Press, Oxford ; New York, 2006) vagy SCHNEIDERS: *Die Grundrechte der EU und die EMRK : das Verhältnis zwischen ungeschriebenen Grundrechten, Grundrechtecharta und Europäischer Menschenrechtskonvention*. (Nomos, Baden-Baden, 2010).

¹³ Az Európai Unióról szóló Szerződés ma hatályos változata (továbbiakban: EUSZ) 6. cikk (3) bekezdésében lényegében ugyan ezt továbbra is tartalmazza: „Az alapvető jogok, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból következnek, az uniós jogrend részét képezik mint annak általános elvei.”

¹⁴ EUSZ (1997) 46. cikk d) pont.

¹⁵ A korábbi megközelítésre ld. CRAIG: *The Lisbon Treaty: Law, Politics, and Treaty Reform*. (Oxford University Press, Oxford, 2011) 203 – 205.

¹⁶ C-109/01. sz. ügy *Secretary of State for the Home Department kontra Hacene Akrich* [EBHT 2003. I-09607. o.] (továbbiakban: Akrich (C-109/01. sz. ügy)).

Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata értelmében, illetve ahogyan az Egységes Európai Okmány preambulumban és az EU 6. cikk (2) bekezdésében is megerősítésre került – a közösségi jogrend védelme alatt állnak.”¹⁷

Meg kell itt jegyezni, hogy a Lisszaboni Szerződéssel elsődleges jogforrássá nemesült jogforrás, az Európai Unió Alapjogi Chartája (továbbiakban: Alapjogi Charta) az 52. cikk (3) bekezdésében kimondja, hogy „[a]mennyiben e Charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményben biztosított jogoknak, akkor e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza meg azt, hogy az Unió joga kiterjedtebb védelmet nyújtson.” Ehhez szorosan kapcsolódik az 53. cikk rendelkezése is, mely szerint „[e] Charta egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, mint amely szűkíti vagy hátrányosan érinti azokat az emberi jogokat és alapvető szabadságokat, amelyeket – saját alkalmazási területükön – az Unió joga, a nemzetközi jog, a tagállamok alkotmányai, illetve az Unió vagy a tagállamok mindegyikének részességével kötött nemzetközi megállapodások, így különösen az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény elismernek.” Az EJEB nemrégiben azt is kimondta hogy az Európai Unió alapjogvédelmi rendszere alapvetően „egyenértékű” az EEJE-ben biztosított jogokkal.¹⁸

Bár az EEJE-hez történő csatlakozásig az Európai Unió jogi aktusai közvetlenül nem vizsgálhatóak felül az egyezmény alapján¹⁹, közvetett lehetőség erre mégis adódik. Akkor, ha a tagállam uniós jogot hajt végre.²⁰ Ilyen esetekben az uniós intézmények által hozott aktusok közvetlenül nem vizsgálhatóak tehát felül, de a tagállami végrehajtási aktusát megtámadva bíróság elé vihető és közvetetten felülvizsgálható az uniós intézmények aktusainak tartalma.

¹⁷ Akrich (C-109/01. sz. ügy) 11. pont.

¹⁸ Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland, 30 June 2005., App. no. 45036/98. 159 – 165. §. Ld. még

¹⁹ Matthews v. The United Kingdom, 18 February 1999., App. no. 24833/94. 32. §.

²⁰ Cantoni v. France, 15. November 1996., App. no. 17862/91. 30. §., vagy M. & Co. v. The Federal Republic of Germany, 09. January 1990., App no. 13258/87.

2.2. AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI CHARTÁJA

Az Alapjogi Charta hosszú utat járt be annak megszövegezését követően, mire elsődleges jogforrási rangra emelkedett.²¹ A Lisszaboni Szerződés módosításával ugyanakkor az Alapjogi Charta elsődleges jogforrási szintre emelkedett. Annak kötelező erejét az EUSZ 6. cikk (1) bekezdése mondja ki: „Az Unió elismeri az Európai Unió Alapjogi Chartájának 2000. december 7-i, Strasbourgban 2007. december 12-én kiigazított szövegében foglalt jogokat, szabadságokat és elveket; e Charta ugyanolyan jogi kötőerővel bír, mint a Szerződések.” Az Alapjogi Chartához a tagállamok egy nyilatkozatot²² és egy jegyzőkönyvet²³ is csatoltak.

Az Alapjogi Charta 51. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy „[e] Charta rendelkezéseinek címzettjei – a szubszidiaritás elvének megfelelő figyelembevételével mellett – az Unió intézményei, szervei és hivatalai, valamint a tagállamok annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre. Ennek megfelelően saját hatáskörükben és a Szerződésekben az Unióra ruházott hatáskörök korlátain belül tiszteletben tartják az ebben a Chartában foglalt jogokat és betartják az abban foglalt elveket, valamint előmozdítják azok alkalmazását.”

Az, hogy a tagállamoknak az uniós jog végrehajtása során tiszteletben kell tartaniuk az alapvető jogokat, nem újkeletű, hanem az Európai Bíróság az Európai Unió általános jogelveinek alkalmazása kapcsán már évtizedekkel ezelőtt kimondta.²⁴ A tagállamok akkor hajtják végre uniós jogot, amikor a szerződések rendelkezéseit alkalmazzák²⁵, vagy ha azokat végrehajtó másodlagos jogforrásokat, pl. egy uniós rendeletet.²⁶

²¹ Ld. bővebben CRAIG: *The Lisbon Treaty: Law, Politics, and Treaty Reform* (2011) 196 – 198.

²² 1. Nyilatkozat az Európai Unió Alapjogi Chartájáról.

²³ (30.) Jegyzőkönyv az Európai Unió Alapjogi Chartájának Lengyelországra és az Egyesült Királyságra történő alkalmazásáról.

²⁴ Ld. 5/88. sz. ügy *Hubert Wachauf kontra Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* [EBHT 1989. 02609. o.] (továbbiakban: Wachauf (5/88. sz. ügy)). 19. pont.

²⁵ 222/86. sz. ügy *Union nationale des entraîneurs et cadres techniques professionnels du football (Unectef) kontra Georges Heylens és társai* [EBHT 1987. 04097. o.] (továbbiakban: Heylens és társai (222/86. sz. ügy)). 14 – 16. pontok.

²⁶ Wachauf (5/88. sz. ügy) 16 – 22. pontok.

Az Alapjogi Charta a hatékony bírói jogvédelemhez való jogot a 47. cikkében biztosítja, ismeri el.

„Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz.

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselet igénybevételéhez.”

2.3. AZ EURÓPAI UNIÓ ÁLTALÁNOS JOGELVEI

Az alapvető jogok védelmi köre, az alkalmazásuk, lényegében hasonlóan alakul az unió általános jogelvei esetében is. Az Európai Bíróság kifejtette, hogy *„nem engedhetőek meg olyan intézkedések a[z Unió] belül, amelyek összeegyeztethetetlenek [az emberi jogok] tiszteletben tartásával”*.²⁷ Ennek következménye, hogy az EEJE 6. cikkének rendelkezései alkalmazandók az Európai Unió bíróságaira is, így az Európai Bíróság a Törvényszék és a specializált bíróságainak eljárásaira is.²⁸ Már itt érdemes utalni az Európai Bíróság 1980-ban hozott ítéletére, melyben kimondta az Európai Bizottság ugyanakkor nem minősül bíróságnak az EEJE alapján.²⁹ Ahogy az Európai Bíróság fogalmazott: *„Noha a Bizottság teljes mértékben köteles tiszteletben tartani a közösségi jog által előírt eljárási*

²⁷ Kadi (C-402/05. P. és C-415/05. P. sz. egyesített ügyek) 284. pont.

²⁸ Ld. C-385/07. sz. ügy *Der Grüne Punkt - Duales System Deutschland GmbH kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2009. I-06155. o.] (továbbiakban: *Der Grüne Punkt* (C-385/07 P. sz. ügy)). 177 – 178. pontok: *„A jelen jogalap keretében hivatkozott szabálytalanságot illetően emlékeztetni kell arra, hogy az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény 6. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és az hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. E jog közösségi jogi alapelvként alkalmazható a Bizottság határozata elleni bírósági kereset keretében.[...]”*.

²⁹ 209/78-215/78. és 218/78. sz. ügy *Heintz van Landewyck SARL és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1980. 03125. o.] (továbbiakban: FEDETAB (209/78-215/78. és 218/78. sz. egyesített ügyek)). 81. pont.

garanciákat – amiket, amint az a fentiekből következik, tiszteletben is tartott – mégsem minősülhet „bíróságnak” az Emberi jogok Európai Egyezménye 6. cikkének értelmében.”

2.4. AZ ALAPTÖRVÉNY

Az előbbieken említettük, hogy az Alaptörvény is biztosítja a fentebb hivatkozott jogokat. Az Alaptörvény XXVIII. cikke kimondja, hogy *„[m]indenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”* A VI. cikk szerint *„[m]indenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását [...] tiszteletben tartsák.”*

Tekintettel arra, hogy az Alaptörvény a közelmúltban lépett hatályba, az alábbiakban visszanyúlunk a korábban hatályos Alkotmány³⁰ rendelkezéseire és az azokhoz kapcsolódó alkotmánybírósági gyakorlathoz. Az Alkotmány 57. §-a tartalmazta a bírósági eljárási garanciákat az alábbiak szerint:

57. § (1) A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.

(2) A Magyar Köztársaságban senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg.

(3) A büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.

(4) Senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog szerint nem volt bűncselekmény.

Ez lényegében abban különbözött az EEJE 6. cikk (1) bekezdésétől, hogy nem szerepel benne az ésszerű időn belüli elbírálásra utalás.

2.5. VERSENYJOGI JOGFORRÁSOK

³⁰ 1949. évi XX. törvény az Alkotmányról

2.5.1. Az Európai Unió jogforrásai

Az alapvető versenyjogi szabályokat az EUMSZ tartalmazza a 101 – 109. cikkeiben. Ezek közül is a tanulmányunk szempontjából legfontosabb szabályok az EUMSZ 101. és 102. cikkeik. A 101. cikk versenykorlátozó megállapodásokat tiltja, a 102. cikk pedig a gazdasági erőfölénnyel való visszaélést. A versenyszabályok végrehajtását az Európai Bizottság és a tagállami versenyhatóságok együttesen felügyelik. Régebben az Európai Bizottság eljárást egy tanácsi rendelet szabályozta.³¹ Ez ma is így van, az ún. Modernizációs Rendelet azonban a tagállamok versenyhatóságai számára is jelentős hatásköröket biztosít.³² Ezen túlmenően számos egyéb jogforrás született a versenyjogi szabályok végrehajtására, mint pl. a Fúziós Rendelet³³, amely az összefonódások ellenőrzése kapcsán tartalmazza az Európai Bizottságra irányadó anyagi és eljárásjogi szabályok jelentős részét. A tanulmányunkban az állami támogatások jogával, valamint az EUMSZ 106. cikkével lényegében nem foglalkozunk, ezért azok ismertetésétől eltekintünk.

2.5.2. Magyarországi jogforrások

Magyarországon mind az anyagi jogi, mind az eljárásjogi szabályok szempontjából a legfontosabb jogforrásunk a versenytörvény.³⁴ Ennek IV. fejezete tartalmazza a gazdasági versenyt korlátozó megállapodások tilalmára vonatkozó szabályokat, az V. fejezete a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmát, a VI. fejezet pedig a vállalkozások összefonódásainak ellenőrzésére vonatkozó szabályokat. A Tptv. emellett számos eljárásjogi szabályt tartalmaz, melyet a Ket.³⁵ szubszidiárius rendelkezései egészítik ki.

³¹ 17/62. sz. első rendelet a Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról HL [1962] 13 1962. február 21. magyar kiadás fejezet 08 kötet 01 o. 03 - 10. o.

³² A Tanács 1/2003/EK rendelete a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról HL [2003] L 1 1 – 25. o.

³³ Tanács 139/2004/EK rendelete (2004. január 20.) a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről HL [2004] HU.ES fejezet 08 kötet 03 40 – 61. o.

³⁴ 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról.

³⁵ 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól.

3. BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁS-E A VERSENYSZABÁLYOZÁS?

3.1. AZ EEJE ÉS AZ EJEB GYAKORLATA

Tekintettel a fentebb felvázolt szabályokra a kiindulási alapnak az EEJE-t kell tekintenünk. Következik ez az Európai Unió csatlakozási szándékából, az Alapjogi Charta és az EEJE védelmi szintjének párhuzamosságából, valamint abból, hogy Magyarország is csatlakozott az egyezményhez.

Nem kell külön kitérni a nemzeti jog - és ma már az uniós jog - által is bűncselekményeknek tekintett magatartások körére. A problémát elsősorban azon helyzetek okozzák, amikor a nemzeti vagy uniós hatóságok nem tekintenek egy közigazgatási eljárást büntetőjoginak, holott azt a jellemzői alapján annak kellene tekinteni. Számos ügy került az EEJE bíróság elé, mivel a nemzeti hatóságok nem is feltételezték, hogy az adott ügyben a büntetőjogi eljárásoknak megfelelő garanciákat kellett volna érvényesíteni. Itt érdemes megjegyezni, hogy terminológiai szempontból zavaró az, hogy a közigazgatási eljárást vagy szankciókat büntetőjoginak nevezzük, de ez igazából abból következik, hogy az EEJE és az EJEB gyakorlata sui generis fogalmakat alkotott és emiatt irreleváns, hogy a nemzeti jog közigazgatásinak nevez-e egy, az egyezmény szerint büntetőjoginak minősülő eljárást vagy szankciót. Annak sincs különösebb jelentősége, hogy büntetőjoginak vagy büntetőjogiasnak nevezzük; az EJEB egyértelműen a büntetőjogi (criminal; quasi-criminal) kifejezést használja ezekre az eljárásokra.

Az EEJE 6. cikk (1) bekezdése használja a „büntetőjogi vádak” kifejezést. Ennek értelmezése, mint utaltunk rá, a klasszikus büntetőjog által tiltott magatartások esetén nem okoz problémát. Jó példa a magyar Btk.³⁶ 296/B. § tilalma a versenyt korlátozó megállapodásokról közbeszerzési és koncessziós eljárások során.

Annak érdekében, hogy az EEJE értelmezése ne az államok nemzeti jogának ilyen irányú megközelítésétől függjön, az EJEB egy saját megközelítést dolgozott ki.³⁷ E tekintetben a

³⁶ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

³⁷ Az egyik korai eset a Neumeister ügy volt: Neumeister v. Austria, 27 June 1968, Series A no. 8. Ld. alább Engel ügy és pl. AP, MP and TP v. Switzerland, 29 Aug. 1997, Reports 1997-V, 1477 39. §.

klasszikus ügy a, fegyelmi szabályok büntetőjogi jellegét tárgyaló Engel ügy.³⁸ Ebben az EJEB lényegében azt fejtette ki a 81. §-ban, hogy míg az államoknak jogukban áll bizonyos magatartásokat szabadon a büntetőjog által üldözendőnek nyilvánítani, addig ennek az ellenkezője már nem igaz. Utóbbi esetben ugyanis szigorúbb szabályoknak kell megfelelni. Ha ugyanis a tagállamok szabadon határozhatnák meg, hogy egy nem büntetőjogi, vagy egy „vegyes” szabályt büntetőjogi vagy nem büntetőjogi alapokon vizsgálják meg, akkor az EEJE 6. és 7. cikkei a tagállamok szuverenitásának lenne alárendelve. Ennek elkerülése érdekében az EJEB rendelkezik hatáskörrel annak eldöntésére – mondta a bíróság – hogy megítélje, vajon a kérdéses magatartás kapcsán alkalmazandó-e az EEJE 6. cikke.

Ezt követően a bíróság a 82. §-ban meghatározta azon feltételeket is, amelyeket figyelembe kell venni a kérdés megítélésakor. Kiindulási pontként az adott állam klasszifikációját kell elfogadni. Ez azonban nem több mint egy kiindulási pont. A magatartás megítélésakor különösen jelentős annak lényegi természete. Ugyanakkor figyelembe kell venni a szankciók súlyosságát, amely a szabályt megsértő személyt érheti. Egy jogállamban a szabadságvesztés büntetés tipikusan ebbe a körbe tartozik.

Az EJEB lényegében három szempontot emelt ki: a) a nemzeti jog meghatározását; b) a jogsértés természetét; és c) a várható szankció súlyosságának természetét és mértékét.³⁹ A feltételek vagylagosak⁴⁰, azaz bármely alapján megállapítható lehet a büntetőjogi jelleg.⁴¹ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a kérdés megítélése adott esetben ne lenne komplex mérlegelés kérdése, de ez igazából csak azt jelenti, hogy az adott eljárás, annak kontextusát figyelembe véve eleget tesz-e valamely, vagy több feltételnek. Ha azonban bármelyik pont alapján büntetőjoginak minősül az egyezmény szerint egy magatartás, akkor már megállapítható az egyezmény hatálya.

³⁸ Engel and others v. Netherlands, 8 June 1976, Series A no. 22.

³⁹ Ld. még AP, MP and TP v. Switzerland, 29 Aug. 1997, Reports 1997-V, 1477. 39. §.

⁴⁰ Ld. pl. A. Menarini Diagnostics S.r.l. v. Italy (2011) 38. §.

⁴¹ Ld. még röviden pl. GIANNAKOPOULOS: *Safeguarding companies' rights in competition and anti-dumping/anti-subsidies proceedings*. (Wolters Kluwer Law & Business, Alphen aan den Rijn, 2011) 20 – 22.; vagy SLATER, et al.: *Competition Law Proceedings before the European Commission and the Right to a Fair Trial: No Need for Reform?* (2009) 5 European Competition Journal 97 – 102.

Egy érdekes ügy volt ebből a szempontból a Bendenoun francia ügy.⁴² Ebben az ügyben a kérdés az volt, hogy a megtévesztő jellegű adóelkerülés (nem adócsalás) esetén alkalmazott arányos adószabályokba foglalt adózási szankció büntetőjogi szankció-e? A kérdéses szankció fiskális pótdíj (adópótlék) jellegű szankció volt, amely az elkövetési összeghez arányos volt és nem volt büntetőjogi jogkövetkezménye semmilyen formában. (Pl. nem eredményezett büntetett előéletet.) Az ügyben azonban a bíróság figyelembe vette, hogy a szankció mindenkire vonatkozott, célja a büntetés és elrettentés volt semmint a kártérítés vagy kártalanítás, azt továbbá olyan általános szabályként fogadták el, amelynek célja szintén az elriasztás és szankcionálás volt, valamint a kérdéses összeg is jelentős volt (kb. 1 millió francia frank), amelynek be nem fizetése esetén börtönbe vonulhattak volna az elkövetők. Hangsúlyozta a bíróság még, hogy bár önmagában egyik tényező sem meghatározó, együttesen az adott ügyben ahhoz vezettek, hogy a kérdéses szankció büntetőjoginak minősült.

Amíg létezett ez Emberi Jogok Európai Bizottsága lehetősége volt pl. megítélni egy francia versenyjog alapján folyó eljárás büntetőjogias jellegét.⁴³ Ebben a Bizottság arra az álláspontra helyezkedett, hogy mivel a szabad verseny fenntartása a piacon a társadalom olyan érdeke, amelyet általában a büntető jog véd; valamint, mivel a társaságokra kiszabott szankciók olyanok ellen irányulnak, akik szabályszegést követtek el; és kiszabott bírság összege nem elhanyagolható, sőt a kiszabható bírság maximum pedig jelentős ezért az az elrettentést szolgálja.

3.1.1. A nemzeti jog meghatározása

Az egyszerű eset, ha egy állam a jogában büntetni rendel a büntető jog eszközeivel egy magatartást, akkor az büntetőjoginak minősül. A probléma akkor merül fel, ha a nemzeti jog nem a büntető jog körében szabályoz egy magatartást. A többi szempont viszont pont ilyen esetekben van segítségünkre. E tekintetben pl. az olyan pénzügyi szankciók, melyek pl. hiányos adónyilatkozatokhoz kapcsolódtak büntetőjogi szankciónak minősültek.⁴⁴

⁴² Bendenoun v. France, 24 Feb. 1994, Series A no 284.

⁴³ Société Stenuit v. France, 27 February 1992, App. no. 11598/85.

⁴⁴ Ld. pl. Öztürk v. Germany, 21 February 1984., Series A no. 73.

3.1.2. A jogsértés természete

Arra nézve, hogy a jogsértés természete pontosan mikor tekinthető büntetőjoginak, nincs egyértelmű joggyakorlat.⁴⁵ *Trechsel és Summers* a joggyakorlatból az alábbi feltételeket azonosította: egy szankció akkor büntetőjogi természetű, ha a norma címzettje általános, és ha a kiszabott szankciók természete retributív, azaz megtorló. Az ún. disziplináris szabályok, melyek egy csoport magatartását szabályozzák, nem minősülnek büntetőjogi természetűnek. Érdekes azért felhívni a figyelmet arra, hogy az EJEB egy ítéletében kifejtette, hogy az EEJE nem tartalmaz arra utalást, hogy az elkövetett magatartásnak súlyosnak kell lennie.⁴⁶

3.1.3. A várható szankció súlyosságának természete és mértéke

Míg a szabadságvesztés kérdése e tekintetben egyértelmű, addig a pénzügyi szankcióké már kevésbé. Az nem kétséges az EJEB joggyakorlata alapján, hogy a pénzügyi szankciók is lehetnek büntetőjogi jellegűek.⁴⁷ A pénzügyi szankciók mértéke mindenképpen fontos szempont ennek eldöntése során. Két fontos szempont, ami még kirajzolódik a joggyakorlatból, hogy a szankció meg nem fizetése járhat-e szabadságvesztéssel, valamint, hogy az rögzítésre kerül-e valamilyen nyilvántartásba? Ezek csak fontos szempontok, de nem kell, hogy feltétlenül fennálljanak, így pl. az utóbbi hiánya esetén is minden további nélkül lehet egy szankció büntetőjogi jellegű.⁴⁸ Amikor a szankciók súlyosságát elemezzük a figyelembe veendő szempont a kiszabható büntetési maximum.⁴⁹

⁴⁵ TRECHSEL – SUMMERS: *Human Rights in Criminal Proceedings*. (Oxford University Press, Oxford, 2005) 19.

⁴⁶ Ld. *Öztürk v. Germany*, 21 February 1984., Series A no. 73. 53. §.

⁴⁷ Ld. még *Société Stenuit v. France*, 27 February 1992, App. no. 11598/85.

⁴⁸ Ld. *Öztürk v. Germany*, 21 February 1984., Series A no. 73. 52. §.

⁴⁹ *Campbell and Fell v. The United Kingdom*, 28 June 1984., Series A no. 80. 38. §. Ld. még *Société Stenuit v. France*, 27 February 1992, App. no. 11598/85.

Nem véletlen, hogy a fentebbi szempontok figyelembevételével, pontosabban azok súlyossága miatt, az EJEB a közelmúltban egyértelműen kimondta egy tagállam vonatkozásában, hogy a versenyjogi bírságok büntetőjogi bírságok.⁵⁰

3.2. AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG GYAKORLATA

Nem nehéz az Európai Bíróság és a Törvényszék gyakorlatát vizsgálva arra a következtetésre jutni, hogy a versenyjogi bírságok az EEJE szerinti értelemben büntetőjoginak minősülnek. Elegendő itt a tanulmány későbbi részeiben kifejtett részekre utalni.

Az Európai Bíróság ítéleteiben kifejtette, hogy a Bizottság azon hatásköre, amely szerint bírságot szabhat ki az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését vagy 102. cikkét szándékosan vagy gondatlanságból megsértő vállalkozásokra, egyike azoknak az Európai Bizottságra ruházott eszközöknek, amelyek lehetővé teszik az uniós jog által rábízott felügyeleti funkció ellátását.⁵¹ Ez a funkció minden bizonnyal magában foglalja az egyedi jogsértések kivizsgálásának és szankcionálásának feladatát, de ugyancsak tartalmazza egy általános politika bevezetésének kötelezettségét, amelynek célja a Szerződések által előírt alapelvek alkalmazása a versenyügyekben, és a vállalkozások magatartásának orientálása ezen alapelvek fényében.⁵² Az Európai Bíróság továbbá hangsúlyozta, hogy a bírságok esetén az „elrettentéssel” kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy ez az egyik olyan tényező, amelyet a bíróság kiszabánál figyelembe kell venni. Az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy az EMUSZ 101. cikk megsértése miatt kiszabott bírság célja az érintett vállalkozások jogsértő magatartásának szankcionálása, valamint az érintett vállalkozások, csakúgy mint más gazdasági szereplők elrettentése attól, hogy a

⁵⁰ A. MENARINI DIAGNOSTICS S.R.L. V. ITALY, 2011. szeptember 27., App. no. 43509/08.

⁵¹ A bírságokról részletesen ld. pl. FORRESTER: *Challenge for Europe's Judges: The Review of Fines in Competition Cases* (2011) 36 *European Law Review* 185 – 199.

⁵² Ld. pl. 100-103/80. sz. ügy *Musique Diffusion française és mások kontra Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1983. 1825. o. o.] (továbbiakban: *Musique Diffusion française* (100-103/80. sz. egyesített ügyek)). 105. pont; T-236/01., T-239/01., T-244/01-T-246/01., T-251/01. és T-252/01. sz. ügy *Tokai Carbon Co. Ltd és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2004. II-01181. o.] (továbbiakban: *Tokai Carbon* (T-236/01., T-239/01., T-244/01-T-246/01., T-251/01. és T-252/01. sz. egyesített ügyek)). 144. pont; *Dansk Rørindustri kontra Bizottság* (C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz. egyesített ügyek) 170. pont.

jövőben megszegjék az uniós versenyjog szabályait.⁵³ A Törvényszék egy ítéletében továbbá kiemelte, hogy a bíróság természetét tekintve büntető és megelőző jellegű.⁵⁴ A bíróság egyik célja tehát az elrettentés.⁵⁵ A másik cél pedig kifejezetten a büntetés.

Az Európai Bíróság joggyakorlatát szemlélve tehát nem nehéz arra a következtetésre jutni, hogy az uniós versenyjogi bíróságok büntetőjogiak, azaz a kiszabásukhoz vezető eljárás az EEJE 6. cikkében foglalt garanciális elemeknek meg kell, hogy feleljen.

⁵³ Ld. pl. C-289/04 P. sz. ügy *Showa Denko KK kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. I-05859. o.] (továbbiakban: *Showa Denko (C-289/04 P. sz. ügy)*). 16. pont.

⁵⁴ T-305/94., T-306/94., T-307/94., T-313/94-T-316/94., T-318/94., T-325/94., T-328/94., T-329/94. és T-335/94. sz. ügy *Limburgse Vinyl Maatschappij NV, Elf Atochem SA, BASF AG, Shell International Chemical Company Ltd, DSM NV, DSM Kunststoffen BV, Wacker-Chemie GmbH, Hoechst AG, Société art sienne de vinyle, Montedison SpA, Imperial Chemical Industries plc, Hüls AG  s Enichem SpA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. II-00931. o.] (továbbiakban: *Limburgse Vinyl (T-305/94., T-306/94., T-307/94., T-313/94-T-316/94., T-318/94., T-325/94., T-328/94., T-329/94.  s T-335/94. sz. egyesített ügyek)*). 1116. pont;

⁵⁵ T-15/02. sz.  gy *BASF AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. I-00497. o.] (továbbiakban: *BASF (T-15/02. sz.  gy)*). 219. pont.

4. A VÁD FOGALMA

4.1. AZ EEJE ÉS GYAKORLATA

Az EEJE 6. cikkének alkalmazása akkor merül fel, ha az eljárásban érintett személyt meggyanúsítják. A cikk alkalmazása által garantált jogok szempontjából különös jelentősége van ennek a kérdésnek, hiszen egyes jogok a „vád” előtt is, valamint az eljárás során is fenn kell állnia. Egyes jogokat tehát, mint pl. a vád megismerésének jogát már a vádemelés előtt biztosítani kell. Másokat a vádat követően, mint pl. a fellebbezéshez való jog. A tisztességes eljáráshoz való jogot pedig az eljárás teljes időszaka alatt alkalmazni kell. A vád fogalmát tehát nagyon tágan kell értelmezni. Az EEJE 6. cikke minden olyan eljárási cselekményre vonatkozik, amely közvetlenül releváns a vádlott személy bűnösségének vagy ártatlanságának eldöntéséhez.⁵⁶ Így pl. a közelmúltban egy Franciaországot érintő ügyben, éppen versenyjogi kérdés kapcsán egy hajnali rajtaütést engedélyező határozat megtámadását követően mondta ki az EJEB, hogy a francia szabályozás az EEJE 6. cikkébe ütközik.⁵⁷ Lényegében a joggyakorlat alapján nem lehet előre megmondani, hogy mit jelent a vád, hanem csak esetről esetre lehet e tekintetben állást foglalni. Az egyes büntetendő magatartások kapcsán viszont a teljes eljárást egészében kell szemlélni, esetleges megelőző vizsgálati cselekményekkel, vagy akár azt követő lépésekkel.

4.2. AZ EURÓPAI UNIÓ JOGA

Az Európai Unióban e tekintetben viszonylag egyértelműen megítélhető a helyzet. Mint alább látni fogjuk az Európai Bizottság nem minősül független és pártatlan bíróságnak az EJEB gyakorlata szerint, azaz az egyezmény értelmében vett „vád” kérdése először az uniós bíróságok előtti eljárásban merül fel. Ha az Európai Bizottság eljárását tekintenénk „vádznak”, akkor igen könnyen juthatunk a tanulmányban ismertetett EJEB gyakorlat alapján arra, hogy a jelenlegi helyzet az EEJE-hez csatlakozást követően nem tartható fenn sokáig.

⁵⁶ TRECHSEL – SUMMERS: *Human Rights in Criminal Proceedings* (2005) 32. és folyt.

⁵⁷ COMPAGNIE DES GAZ DE PÉTROLE PRIMAGAZ V. FRANCE, 2010. december 21., App. no. 29613/08.

5. A TISZTESSÉGES ELJÁRÁS ÉS A VÉDEKEZÉSHEZ VALÓ JOG – A 'DUE PROCESS' AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG ELJÁRÁSA SORÁN

5.1. A TISZTESSÉGES ELJÁRÁS ÉS A VÉDEKEZÉSHEZ VALÓ JOG AZ EURÓPAI UNIÓ JOGÁBAN

5.1.1. Bevezető

Fentebb kifejtettük, hogy az alapvető jogok biztosítása mind az Európai Unió általános jogelvi és mára már az elsődleges jogforrások alapján is az uniós intézmények kötelezettsége, valamint ennek biztosítása az uniós bíróságok feladata. Eljárásjogi szempontból a tisztességes eljáráshoz való jog az 1970-es években merült fel az Európai Bíróság joggyakorlatában, először a meghallgatáshoz való jog kapcsán.⁵⁸ Egy közelmúltbeli ügyben ezt az alábbiak szerint fogalmazta meg a Törvényszék.

„[A]z ítélkezési gyakorlat alapján elfogadott, hogy a Bizottság a közösségi jog alapelvei értelmében – amelyeknek az alapvető jogok a szerves részét képezik, és valamennyi közösségi jogi szöveget ezen alapelvek fényében kell értelmezni [...]. Valamely kérdés terjedelmével kapcsolatban felmerülő vita esetén az e jog által biztosított védelem megköveteli annak meghatározását, hogy a címzett által adott válasz tekinthető-e a jogsértés elismerésének oly módon, hogy az alááshatná a védelemhez való jogot.”⁵⁹

Az Európai Bíróság szűkszavúbb, ugyanakkor általánosabban fogalmazott ítéletében:

„Meg kell állapítani, hogy a védelemhez való jog tiszteletben tartása minden olyan eljárásban, amely szankció, különösen bírság vagy kényszerítő bírság kiszabásához

⁵⁸ 17/74. sz. ügy *Transocean Marine Paint Association kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1974. 01063. o.] (továbbiakban: *Transocean Marine Paint Association*). 15. pont. A kérdés kapcsán lényegesen érdekesebb az ugyanezen ügyben született főtanácsnoki indítvány: 17/74. sz. ügy *Warner Főtanácsnok indítványa: Transocean Marine Paint Association kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1974. 01063. o.] (továbbiakban: *Warner Főtanácsnok indítványa: Transocean Marine Paint Association (17/74. sz. ügy)*).

⁵⁹ T-59/02. sz. ügy *Archer Daniels Midland Co. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. II-03627. o.] (továbbiakban: *Archer Daniels kontra Bizottság (T-59/02. sz. ügy)*). 262. pont.

vezethet, a közösségi jog alapelvét képezi, amelyet a közigazgatási eljárás során is biztosítani kell [...]”⁶⁰

5.2. Az EEJE 6. CIKKÉNEK ALKALMAZHATÓSÁGA

5.2.1. Bevezető

Az ismert jogszabályi környezetben joggal merül fel, hogy vajon az EEJE 6. cikke, a tisztességes eljáráshoz való jog, alkalmazható-e az uniós jogalapon folyó eljárásokban? A kérdéssel az Európai Bíróság számos ügyben szembesült. Fentebb már utaltunk arra, hogy a FEDETAB ügyben⁶¹ az Európai Bíróság nem ítélte relevánsnak az EEJE 6. cikkének alkalmazását az Európai Bizottság által folytatott vizsgálatok során, mivel az nem minősül bíróságnak az EEJE 6. cikke értelmében.⁶²

A Musique Diffusion ügyben⁶³ a felek az alábbi érvet adták elő: „[...] a megtámadott döntés jogszerűtlen annál a pusztán tényről fogva, hogy azt egy olyan rendszer keretén belül fogadták el, amelyben a Bizottság egyesíti a vádfunkciót és a döntési jogkört, ez pedig ellentmond az emberi jogokról szóló európai egyezmény 6. cikke (1) bekezdésének.”⁶⁴ Az Európai Bíróság azonban megerősítette a FEDETAB ügyben hozott határozatát, mely szerint az Európai Bizottság az EEJE 6. cikk értelmében nem minősül bíróságnak.⁶⁵

⁶⁰ C-511/06 P. sz. ügy *Archer Daniels Midland Co. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT I-05843. o.] (továbbiakban: ADM (C-511/06 P. sz. ügy)). 84. pont. Ld. még pl. T-112/07. sz. ügy *Hitachi és társai kontra Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.] (továbbiakban: *Hitachi és társai* (T-112/07. sz. ügy)). 73. pont.

⁶¹ FEDETAB (209/78-215/78. és 218/78. sz. egyesített ügyek)

⁶² FEDETAB (209/78-215/78. és 218/78. sz. egyesített ügyek) 79 – 81. pontok.

⁶³ *Musique Diffusion française* (100-103/80. sz. egyesített ügyek)

⁶⁴ *Musique Diffusion française* (100-103/80. sz. egyesített ügyek) 6. pont.

⁶⁵ *Musique Diffusion française* (100-103/80. sz. egyesített ügyek) 7. pont. Lényegében ezen az állásponton volt a Törvényszék is Elsőfokú Bírósággént történő megalakulását követően. Ld. T-11/89. sz. ügy *Shell International Chemical Company Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT II-00757. o.] (továbbiakban: *Shell* (T-11/89. sz. ügy)). 39. pont.

Az EEJE-hez történő csatlakozást követően azonban az EJEB-hoz kerül azon kérdés megítélése, hogy vajon az Európai Bizottság bíróságnak minősül-e a nevezett cikk szempontjából?

E szempontból különösen érdekes, hogy a Musique Diffusion ügyet követően a mára megszűnt Európai Jogok Európai Bizottsága azon az állásponton volt a végrehajtási cselekmények kapcsán elé került kérdés megválaszolása során, hogy ha mondjuk a német hatóságok folytattak volna ugyan olyan magatartást, mint az Európai Bizottság, akkor az – mivel Németország az EEJE részes állam – az EEJE 6. cikke alapján megítélhető lett volna.⁶⁶

Bár az Európai Bizottság eljárására nem alkalmazható az EEJE jelen pillanatban, a tagállamok aktusai, amikor az uniós jogot hajtják végre, akkor igen.⁶⁷

5.2.2. A versenyjogi bíróságok büntetőjogi jellege – a várható szankció súlyosságának mértékes és természete

Mint ismeretes, ahhoz, hogy az EEJE 6. cikke szerint büntetőjoginak lehessen minősíteni egy szankciót, elegendő, ha a várható szankció mértéke és természete ilyen jellegű.⁶⁸ Az Engels feltételeket korábban ismertettük, értelem szerűen nem kell, hogy büntetőjoginak nevezze a nemzeti jogrendszer az adott eljárást vagy magatartást, vagy, hogy a jogsértés természete büntetőjogi legyen, ha a szankció büntetőjogi. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne lenne komplex mérlegelés eredménye annak megállapítása, hogy egy eljárás vagy szankció büntetőjoginak minősül, de elegendő bármely feltétel fennállása ehhez.

Az Európai Unió versenyjogi szabályai a vállalkozásoknak címzettek. A fentebb hivatkozott szabályok a vállalkozások piaci magatartásaira vonatkoznak. A versenyjogban a vállalkozás fogalma minden gazdasági tevékenységet folytató

⁶⁶ M. & Co. v. The Federal Republic of Germany, 09. January 1990., App no. 13258/87.

⁶⁷ M. & Co. v. The Federal Republic of Germany, 09. January 1990., App no. 13258/87. Továbbá ld. fentebb.

⁶⁸ A. MENARINI DIAGNOSTICS S.R.L. V. ITALY, 2011. szeptember 27., App. no. 43509/08.38. §.

jogalanyra kiterjed, függetlenül azok jogállásától és finanszírozási módjuktól.⁶⁹ Minden olyan tevékenység gazdasági tevékenységnek minősül, amely áruk vagy szolgáltatások egy adott piacon történő kínálatából áll.⁷⁰

A vállalkozások által az EUMSZ 101. és 102. cikkekre ütközően folytatott magatartásokat bírósággal szankcionálhatja mind az Európai Bizottság⁷¹, mind a nemzeti versenyhatóságok⁷². Az anyagi jogi rendelkezéseket érintő jogsértéseken túlmenően az említett hatóságok eljárási bíróságokat is kiszabhatnak.⁷³ Az 1/2003. sz. rendeletben az uniós jogalkotó kifejezetten rögzítette, hogy a rendelet alapján kiszabott érdemi bíróságok nem büntetőjogi jellegűek.⁷⁴ Mint azonban az általunk fentebb hivatkozott esetjogról kiderül, az, hogy egy állam – vagy a mi esetünkben az Európai Unió – saját maga miként minősít egy szankciót, lényegében teljesen érdektelen az EEJE alapján történő megítélés szempontjából.

Az Európai Bíróság ítéleteiben kifejtette, hogy a Bizottság azon hatásköre, amely szerint bíróságot szabhat ki az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését vagy 102. cikkét szándékosan vagy gondatlanságból megsértő vállalkozásokra, egyike azoknak az Európai Bizottságra ruházott eszközöknek, amelyek lehetővé teszik az uniós jog által rábízott felügyeleti funkció ellátását.⁷⁵ Ez a funkció minden bizonnyal magában foglalja az egyedi jogsértések kivizsgálásának és szankcionálásának feladatát, de ugyancsak tartalmazza egy általános politika bevezetésének kötelezettségét, amelynek célja a Szerződések által előírt alapelvek alkalmazása a versenyügyekben, és a vállalkozások magatartásának

⁶⁹ C-41/90. sz. ügy *Klaus Höfner és Fritz Elser kontra Macrotron GmbH* [EBHT 1991. I-01979. o.] (továbbiakban: Höfner&Elsner kontra Macrotron (C-41/90. sz. ügy)). 21.pont.

⁷⁰ C-180/98-C-184/98. sz. ügy *Pavel Pavlov és társai kontra Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten* [EBHT 2000. I-06451. o.] (továbbiakban: Pavlov és társai (C-180/98-C-184/98. sz. egyesített ügyek)). 75. pont.

⁷¹ 1/2003. sz. rendelet 5. cikk.

⁷² Magyarországon a GVH: Tpv. 78. § (1) bekezdés.

⁷³ 1/2003. sz. rendelet 23. cikk és Tpv. 61. §.

⁷⁴ 1/2003. sz. rendelet 23. cikk (5) bekezdés.

⁷⁵ A bíróságokról részletesen ld. pl. FORRESTER *Challenge for Europe's Judges: The Review of Fines in Competition Cases* (2011) – 199.

orientálása ezen alapelvek fényében.⁷⁶ Az Európai Bíróság a bírságok „elrettentő erejével” kapcsolatban hangsúlyozta, hogy ez a bírság kiszabánál figyelembe veendő egyik tényező. Az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy az EMUSZ 101. cikk megsértése miatt kiszabott bírság célja az érintett vállalkozások jogsértő magatartásának szankcionálása, valamint az érintett vállalkozások, csakúgy mint más gazdasági szereplők elrettentése attól, hogy a jövőben megszegjék a közösségi versenyjog szabályait.⁷⁷ A Törvényszék egy ítéletében továbbá kiemelte, hogy a bírság természetét tekintve büntető és megelőző jellegű.⁷⁸ A bírság egyik célja tehát az elrettentés.⁷⁹ A másik cél pedig kifejezetten a büntetés.

Az Európai Bíróság joggyakorlatát szemlélve nem nehéz arra a következtetésre jutni, hogy az uniós versenyjogi bírságok büntetőjogiak, azaz az EEJE 6. cikke alapján megítélhetőek lennének, hiszen egyértelmű a büntető és elrettentő cél.

A bírságok mértéke is igen jelentős. A bírságmaximumot az 1/2003. sz. rendelet határozza meg:

A Bizottság határozattal bírságot szabhat ki a vállalkozásokra vagy vállalkozások társulásaira, amennyiben azok akár szándékosan, akár gondatlanságból:

a) megsértik a Szerződés 101. vagy 102. cikkét; vagy

b) megszegik a 8. cikk alá tartozó ideiglenes intézkedést elrendelő határozatot; vagy

c) nem teljesítik a 9. cikk szerinti határozat alapján kötelező érvényű kötelezettségvállalást.

⁷⁶ Ld. pl. *Musique Diffusion française* (100-103/80. sz. egyesített ügyek) 105. pont; *Tokai Carbon* (T-236/01., T-239/01., T-244/01-T-246/01., T-251/01. és T-252/01. sz. egyesített ügyek) 144. pont; *Dansk Rørindustri kontra Bizottság* (C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz. egyesített ügyek) 170. pont.

⁷⁷ Ld. pl. *Showa Denko* (C-289/04 P. sz. ügy) 16. pont.

⁷⁸ *Limburgse Vinyl* (T-305/94., T-306/94., T-307/94., T-313/94-T-316/94., T-318/94., T-325/94., T-328/94., T-329/94. és T-335/94. sz. egyesített ügyek) 1116. pont;

⁷⁹ *BASF* (T-15/02. sz. ügy) 219. pont.

A jogsértésben részt vevő vállalkozások és vállalkozások társulásai tekintetében a bírság egyenként nem haladhatja meg az előző üzleti év teljes forgalmának 10 %-át.⁸⁰

A bírság tehát az előző évi teljes forgalom 10 %-áig terjedhet. Ez igen jelentős. Elég pl. szemügyre venni, hogy az elmúlt öt évben – 2012. március 28-ig – az Európai Bizottság által kiszabott bírságok együttes összege több mint 7,5 milliárd euró. A 10 legnagyobb bírság melyet egyes vállalkozásokra ténylegesen kiszabtak 310 millió és 896 millió euró között terjed.⁸¹ Ez pedig, ahogy egyes szerzők írják relatív értelemben százszor, sőt ezerszer magasabbak, mint azok, amely esetekben az EJE megállapította a büntetőjogi jelleget.⁸²

Összességében tehát az EJE joggyakorlatát figyelembe véve az uniós bírságok versenyjogsértés esetén az EEJE 6. cikke szerint büntetőjogi szankciók.⁸³ Ezt még a versenyjog büntetőjogi jellegét szkeptikusan szemlélő szerzők is általában elismerik.⁸⁴

5.2.3. A büntetőjogi jelleg következménye

5.2.3.1. Bíróságnak minősül-e az Európai Bizottság az EEJE 6. cikke szerint?

Ha az uniós versenyjogi bírságok EEJE 6. cikke szerint büntetőjogiak, akkor a szankciók kiszabása során biztosítani kell a 6. cikk szerinti garanciákat. Ez a 6. cikk alapján többek között azt jelenti, hogy *„[m]indenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által*

⁸⁰ 1/2003. sz. rendelet 23. cikk (2) bekezdés.

⁸¹ Ld. <http://ec.europa.eu/competition/cartels/statistics/statistics.pdf> (Letöltve: 2012. 04.08.)

⁸² Ld. GIANNAKOPOULOS: *Safeguarding companies' rights in competition and anti-dumping/anti-subsidies proceedings* (2011) 24.

⁸³ Ld. pl. még FORRESTER *Challenge for Europe's Judges: The Review of Fines in Competition Cases* (2011) 199 – 205.

⁸⁴ Ld. pl. WILS: *The Increased Level of EU Antitrust Fines, Judicial Review, and the European Convention on Human Rights* (2009) 33 *World Competition* 5.; vagy SLATER, et al. *Competition Law Proceedings before the European Commission and the Right to a Fair Trial: No Need for Reform?* (2009) 103 – 121.; vagy SOLTÉSZ: *Due Process, Gesetzesvorbehalt und richterliche Kontrolle im Europäischen Kartellbußgeldverfahren* (2012) *Wirtschaft und Wettbewerb* 141 144.

létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja”.

A bíróságoktól az EEJE joggyakorlatában az EJEB az alábbi szempontok teljesülését várja el. A bíróság legyen ítélező fórum, amely jog alapján hozza hatáskörébe utalt döntéseit, törvényben meghatározott eljárás útján, legyen független, különösen a végrehajtó hatalomtól, továbbá legyen pártatlan.⁸⁵ Önmagában látható, hogy az Európai Bizottság nem pártatlan, hiszen ez azt jelenti az EEJE alapján, hogy függetlennek kellene lennie az eljárást folytató féltől és lényegében két álláspont között kellene döntenie pártatlanul.

Nézzük röviden egyesével az elemeket.

Az Európai Bizottságot, amely kiszabja a bíróságokat, jogszabály hozta létre, nem minősül azonban független és pártatlan bíróságnak. A függetlenség követelménye azt jelenti, hogy az adott bíróság nem lehet alárendelve semmilyen más intézménynek. A függetlenség esetén talán a legfontosabb követelmény, hogy a végrehajtó hatalomtól legyen független a bíróság, azonban hasonlóan fontos a jogalkotótól való függetlenség.⁸⁶ Ha ezek a feltételek fennállnak, akkor következik további feltételek vizsgálata az alábbiak szerint.⁸⁷ Meg kell vizsgálni a kinevezés módját, a hivatali időt, a külső befolyással szembeni biztosítékok szerepét, valamint, hogy függetlenként viselkedik-e?⁸⁸ Bár az EEJE-hez kapcsolódó EJEB joggyakorlata szerint az Európai Bizottság ezeknek a feltételeknek megfelel, nem felel meg ugyanakkor az alapvető feltételeknek, miszerint függetlennek kell lennie a végrehajtó hatalomtól. Az Európai Bizottság az Európai Unióban maga a jogalkotó és végrehajtó hatalom egyik letéteményese.⁸⁹ Hovatovább, az EJEB joggyakorlata alapján a köztisztviselők nem tekinthetők függetlennek.

⁸⁵ Ld. pl. *Belilos v. Switzerland*, 29 April 1988., Series A no. 132. 64. §.

⁸⁶ Ld. bővebben TRECHSEL – SUMMERS: *Human Rights in Criminal Proceedings* (2005) 53 – 61..

⁸⁷ Ld. *Incal v. Turkey*, 9 June 1998., Reports 1998-IV. 65. §.

⁸⁸ Ld. bővebben TRECHSEL – SUMMERS: *Human Rights in Criminal Proceedings* (2005) 54 – 57.

⁸⁹ Hatásköreire ld. pl. LENAERTS, et al.: *European Union law*. (Sweet & Maxwell, London, 2011) 505 – 511.

Ami a pártatlanságot illeti, szintén nem felel meg az Európai Bizottság a követelményeknek⁹⁰, hiszen saját maga vizsgálja meg az Európai Bizottság erre szakosodott apparátusával a tényállást, majd hozza meg a döntést.⁹¹ Józanésszel belátható, hogy lényegében hiányzik a pártatlanság feltétele, hogy két fél legyen az eljárásban. Jelentős szakirodalma vannak annak is továbbá, hogy egy vizsgálatot ténylegesen folytató személyt miért nem lehet függetlennek tekinteni ilyen esetekben.⁹² A két tipikus probléma ami ilyenkor felmerül, a „megerősítési kényszer”⁹³, valamint az „utólagos igazolási kényszer”⁹⁴.

A tekintetben, hogy egy bíróság független-e a kiindulási alap, hogy egy átlagos állampolgár vagy egy ésszerű személy szemével nézve, a bíróság vajon elfogult lehet-e vagy sem?⁹⁵ E tekintetben meg kell jegyezni, hogy a joggyakorlat szerint, ha egy testület jogszabályi alapos tökéletesen pártatlan, de nem látszik annak, akkor nem teljesíti az EEJE 6. cikkének követelményét.⁹⁶ E tekintetben a joggyakorlat szintén afelé mutat, hogy egy vizsgáló szerv, intézmény lényegében nem teljesítheti ezt a követelményt.⁹⁷

Azt a tényt, hogy az Európai Bizottság nem felel meg az EEJE 6. cikke szerinti bíróság követelményének, az uniós bíróságok sem tagadják.⁹⁸

⁹⁰ Ld. bővebben TRECHSEL – SUMMERS: *Human Rights in Criminal Proceedings* (2005) 61 – 79.

⁹¹ 1/2003. sz. rendelet 18., 20 – 21. cikkek.

⁹² Jól összefoglalja az érveket SLATER, et al. *Competition Law Proceedings before the European Commission and the Right to a Fair Trial: No Need for Reform?* (2009) 130.

⁹³ Erről akkor beszélünk ha a rendelkezésünkre álló tények közül inkább azokat vagyunk hajlandóak elfogadni, amelyek a mi meggyőződésünknek jobban megfelelnek.

⁹⁴ Ezt azt jelenti, hogy a személyek gyakran cselekszenek azért, hogy a saját korábbi erőfeszítéseiket igazolják.

⁹⁵ Ld. *Belilos v. Switzerland*, 29 April 1988, Series A no. 132.

⁹⁶ TRECHSEL – SUMMERS: *Human Rights in Criminal Proceedings* (2005) 63.

⁹⁷ Ld. bővebben TRECHSEL – SUMMERS: *Human Rights in Criminal Proceedings* (2005) 69 – 70., 72 – 74.

⁹⁸ C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz. ügy *Aalborg Portland A/S, Irish Cement Ltd, Ciments français SA, Italcementi - Fabbriche Riunite Cemento SpA, Buzzi Unicem SpA és Cementir - Cementerie del Tirreno SpA kontra az Európai*

Összefoglalva tehát kijelenthető, hogy az Európai Bizottság semmiképpen sem teljesíti az EEJE független bíróságokra irányadó követelményrendszerét, azaz nem minősül bíróságnak. Ebből a megállapításból ered az a kérdés, hogy mivel az EEJE 6. cikke által biztosított jogokat mind a kőkemény, mind az egyéb büntetőjogi esetekben alkalmazni kell, ezért az Európai Bizottság eljárása lehet-e egyáltalán jogszerű. Ha ugyanis a büntető ügyek során érvényesíteni kell az egyezményből származó jogokat, akkor az Európai Bizottságra ezt nem bízhatjuk, hiszen nem felel meg az EEJE 6. cikke által megkövetelt függetlenségnek és pártatlanságnak.⁹⁹

5.2.3.2. Lehet-e jogszerű az Európai Bizottság eljárása?

Első megközelítés szerint, az EEJE a 6. cikk szerinti követelmény, miszerint „[m]indenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja” azt jelenti, hogy mivel az Európai Bizottság nem bíróság, ezért az eljárása – a versenyjogi eljárások büntető jellege miatt – az EEJE 6. cikkébe ütközik. Számos szerző¹⁰⁰ megkérdőjelezi azonban ezt az állítást az alábbi gondolatmenet szerint. Minden egyes ügyet a saját jellegzetessége szerint kell elbírálni az EJE gyakorlatára. Ezen gyakorlat alapján két típusú eljárási kategória látszik kialakulni a bíróság megítélése szerint, az ún. kőkemény bűncselekmények és az EEJE szerinti, de tágabb értelemben vett büntetőjogi magatartások. A *Jussila v. Finland* ügyben¹⁰¹ az EJE hangsúlyozta, hogy vannak olyan büntető ügyek, melyek eltérő súlyúak és kiemelte, hogy az általunk fentebb hivatkozott Engel kritériumok alkalmazása a büntető típusú ügyek klasszifikációját kiterjesztette, pl.

Közösségek Bizottsága [EBHT 2004. I-00123. o.] (továbbiakban: Aalborg Portland AS és mások kontra Bizottság (C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz. egyesített ügyek)). 70. pont; Shell (T-11/89. sz. ügy) 39. pont; FEDETAB (209/78-215/78. és 218/78. sz. egyesített ügyek) 81. pont.

⁹⁹ Ld. pl. SLATER, et al. *Competition Law Proceedings before the European Commission and the Right to a Fair Trial: No Need for Reform?* (2009) 126.

¹⁰⁰ Ld. pl. WILS: *EU Antitrust Enforcement Powers and Procedural Rights and Guarantees: The Interplay Between EU Law, National Law, the Charter of Fundamental Rights of the EU and the European Convention on Human Rights* (2011) 34 *World Competition* 189 205. és folyt.; vagy GIANNAKOPOULOS: *Safeguarding companies' rights in competition and anti-dumping/anti-subsidies proceedings* (2011) 25 – 26.

¹⁰¹ JUSSILA V. FINLAND, 2006. november 23., App. no. 73053/01.

közigazgatási vagy versenyjogi ügyekre is.¹⁰² Az ítélet 43. §-ában az EJEB az adó pótdíjat elkülönítette a kőkemény büntetőjogi magatartásoktól, és kimondta, hogy az előbbi esetén az EEJE 6. cikk (1) bekezdésének garanciális rendelkezései nem kell, hogy teljes szigorukkal érvényesüljenek. Meg kell jegyezni, hogy az említett ítéletben a versenyjogi szankciókat és eljárásokat a nem kőkemény büntetőjogi, azaz a nem tradicionális büntetőjogi kategóriába helyezte az EJEB.

A Jussila v. Finland ügyben a nem tradicionális büntetőjogi területre eső eljárások és szankciók esetén az EJEB azt a követelményt támasztotta, hogy a szankciókat kiszabhatja egy nem bírói testület, azaz nem bíróság is, ha az érintettek szabadon megtámadhatják az intézkedést az EEJE 6. cikke szerinti bíróság előtt és a megtámadását követően egy bíróság teljes felülvizsgálati jogkörrel bír és annak minden elemét megsemmisítheti, mind ténybeli, mind jogi kérdésekben.¹⁰³

Más szerzők azon az állásponton vannak, hogy a jelenlegi rendszer az EEJE 6. cikkével ellentétes, ugyanis az a néhány kivétel, amit fel szoktak hozni ennek ellenkezőjére a kivételek a főszabály alól, rendkívül specifikus esetek. Álláspontjuk szerint az EJEB széles körű joggyakorlata alapján a versenyjogi bírások mindenképpen büntetőjoginak minősülnek.¹⁰⁴

Van ráció abban a megközelítésben, hogy az Európai Bizottság eljárása annak ellenére, hogy a versenyjogi eljárás és szankciók büntetőjogi jellegűek az EEJE 6. cikke szerint, mégis eleget tesznek az egyezményben foglalt elvárásoknak, mivel az Európai Bizottság határozatai megtámadhatóak a Törvényszék előtt. Ennek természetesen előfeltétele, hogy ne a hagyományos büntetőjogi kategóriába soroljuk a versenyjogi ügyeket és következményeit. Megjegyzendő azonban, hogy egyes szerzők ezt a megközelítést igen

¹⁰² JUSSILA V. FINLAND, 2006. november 23., App. no. 73053/01. 43. §.

¹⁰³ Ld. még a fentebb hivatkozott ügyet: BENDENOUN V. FRANCE, 1994. február 24., App. no. 12547/86. 46. § és JANOSEVIC V. SWEDEN, 2002. július 23., App. no. 34619/97. 81. §.; LE COMPTE - VAN LEUVEN - DE MEYERE V. BELGIUM, 1981. június 23., App. no. 6878/75; 7238/75. 51. §.

¹⁰⁴ Ld. pl SLATER, et al. *Competition Law Proceedings before the European Commission and the Right to a Fair Trial: No Need for Reform?* (2009) 121 – 140.

erősen támadják, mondván, hogy egyszerűen nem felel meg ez a megközelítés az EEJE-nek és az EJEB gyakorlatának.¹⁰⁵

Ahhoz, hogy eldönthessük a „nagy” kérdést, azt kell megvizsgálni, hogy a bíróságok felülvizsgálati hatásköre milyen terjedelmű.¹⁰⁶ Ha el is fogadjuk, hogy maga a rendszer nem ütközik az EEJE-ba, akkor a Törvényszék, amely első fokon felülvizsgálja az Európai Bizottság határozatait, korlátlan hatáskörrel kell rendelkezzen a felülvizsgálatra. Az EUSZ 19. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy az *„Európai Unió Bírósága a Bíróságból, a Törvényszékből áll. Az Európai Unió Bírósága biztosítja a jog tiszteletben tartását a Szerződések értelmezése és alkalmazása során”*. Ugyanezen cikk (3) bekezdése szerint az uniós bíróságok dönt valamely természetes vagy jogi személy által hozzá benyújtott keresetekkel elé terjesztett ügyekben. A magánszemélyek az EUMSZ 256. és 263. cikk (1) bekezdése szerint először a Törvényszékhez fordulhatnak annak érdekében, hogy az megvizsgálja az Európai Bizottság jogi aktusait. Ugyanezen cikk (4) bekezdése kimondja, hogy *„[b]ármely természetes vagy jogi személy az első és második bekezdésben említett feltételek mellett eljárást indíthat a neki címzett vagy az őt közvetlenül és személyében érintő jogi aktusok ellen, továbbá az őt közvetlenül érintő olyan rendeleti jellegű jogi aktusok ellen, amelyek nem tartalmaznak végrehajtási intézkedéseket”*. A jogvédelmi rendszer célja az Európai Bíróság értelmezésében, hogy hatékony bírói védelmet biztosítson a magánszemélyek számára a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak, az uniós jog általános jogelveinek és az EEJE 6. és 13. cikkének megfelelően. Ennek érdekében az uniós bírósági rendszer olyan teljes rendszer, amely biztosítja, hogy a magánszemélyek megtámadhassák az uniós intézmények által hozott intézkedéseket. Ezt a rendszert továbbá a tagállamoknak is kötelessége biztosítani az uniós jog vonatkozásában.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Ld. SLATER, et al. *Competition Law Proceedings before the European Commission and the Right to a Fair Trial: No Need for Reform?* (2009) 123.

¹⁰⁶ Ld. még VAN BAEL: *Due process in EU competition proceedings*. (Wolters Kluwer Law & Business, Alphen aan den Rijn, 2011) 357 – 363.

¹⁰⁷ Ld. pl. C-263/02. sz. ügy *Európai Közösségek Bizottsága kontra Jégo-Quéré & Cie SA* [EBHT 2004. I-03425. o.] (továbbiakban: *Jégo-Quéré* (C-263/02 P. sz. ügy)). 29 – 31. pontok.

Egyes szerzők szerint azon uniós rendeletek kapcsán, melyek szankciók lehetőségét írják elő, az uniós bíróságok elviekben korlátlan felülvizsgálati, felülmérlegelési körrel bírnak.¹⁰⁸ Itt fontos felhívni a terminológiára a figyelmet. Az elvárt mérce a „full review”, az „unbeschränkter Ermessensnachprüfung”. Azaz nem csak a határozat felülvizsgálatára kell hatáskörrel rendelkezni, hanem pl. olyan tényeket is figyelembe vehet, amelyeket a vizsgált eljárásban nem vettek figyelembe. A közigazgatási határozatok felülvizsgálata tipikusan nem ilyen, azonban ha büntetőjogi szemmel nézzük, akkor könnyen érthető, hogy miért van ez a követelmény. A *Le Compte* ügyben az EJEB pl. hangsúlyozta, hogy a bírósághoz való jog kiterjed mind a tény, mind a jogkérdésekre.¹⁰⁹ Fontos továbbá látni, hogy a büntetőjogi ügyekben a felülvizsgálat terjedelme, azaz az elvárt garanciális szint az, hogy a bíróság teljesen felülvizsgálhassa az eljáró alacsonyabb szintű szerv döntését, így pl. új bizonyítékokat hallgathat meg, vagy felülmérlegelheti az alacsonyabb szintű szerv döntését vagy következtetését.¹¹⁰ Ilyen esetekben ugyanis logikailag nem teljesül az, hogy az ügyet elsőként egy független és pártatlan bíróságnak kell megvizsgálnia teljes terjedelmében.

Lényegében a felülvizsgálati jogkört két kérdésre bonthatjuk. Egyrészt a felülvizsgálata annak, hogy jogsértés történt-e, másrészt a jogsértés miatt kiszabott bírság felülvizsgálata. Kezdjük előbb az utóbbival.

Az uniós bíróságok a bírságokat felülvizsgálhatják, csökkenthetik, megsemmisíthetik, stb. Hovatovább a bírósági joggyakorlat szerint, ha ez az igény közvetlenül felmerül egy ügyben, akkor kérelem nélkül is eljárhat ekként.¹¹¹ Nem kétséges, hogy az uniós

¹⁰⁸ Ld. LENAERTS, et al.: *Procedural law of the European Union*. (Sweet & Maxwell, London, 2006) 447.

¹⁰⁹ LE COMPTE - VAN LEUVEN - DE MEYERE V. BELGIUM, 1981. június 23., App. no. 6878/75; 7238/75. 51. §.

¹¹⁰ TSFAYO V. THE UNITED KINGDOM, 2006. november 14., App. no. 60860/00. 48. §.

¹¹¹ T-65/89. sz. ügy *BPB Industries Plc és British Gypsum Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1993. II-00389. o.] (továbbiakban: BPB Industries (T-65/89. sz. ügy)). 162. pont.

bíróságok a bírságokat csökkenthetik¹¹², és az utóbbi évek joggyakorlata alapján azt növelhetik is.¹¹³ A Törvényszék a felülvizsgálati jogkörét az alábbiak szerint értelmezi:

„Az [EUMSZ 261.] cikk alkalmazásával az 1/2003 rendelet 31. cikke által a Törvényszékre ruházott korlátlan felülvizsgálati jogkör a szankció jogszerűségének egyszerű felülvizsgálatán túl – amely csupán a megsemmisítés iránti kereset elutasítását, vagy a megtámadott jogi aktus megsemmisítését teszi lehetővé – feljogosítja a Törvényszéket arra, hogy megsemmisítés nélkül is megváltoztassa a megtámadott jogi aktust a tényállás valamennyi körülményét figyelembe véve, és például a kiszabott bírság összegének módosítsa, amennyiben az összeg kérdése az értékelésére van bízva [...]. E tekintetben fontos rámutatni, hogy amikor a Törvényszék bírságot állapít meg, azt jellegénél fogva nem pontos aritmetikai számításokkal végzi. Egyébiránt a Törvényszéket nem kötik a Bizottság számításai, sem az iránymutatás, amikor korlátlan felülvizsgálati jogkörének értelmében határoz [...], hanem az ügy összes körülményét figyelembe véve saját maga végzi el értékelését.”¹¹⁴

Érdekesebb a kérdés, ha a jogsértés felülvizsgálatát boncolgatjuk. Mint fentebb utaltunk rá, az alapszerződések a pénzügyi szankciókkal járó intézkedések vonatkozásában korlátlan felülvizsgálati hatáskört telepítettek a bíróságokra. A jogsértés elkövetésének ténye kapcsán azonban teljesen más a helyzet. Lényegében már a legelső és leghíresebb ügyben a korlátozott felülvizsgálat mellett tört pácát az Európai Bíróság:

¹¹² Ld. pl. C-109/10. sz. ügy *Solvay kontra Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.] (továbbiakban: *Solvay kontra Bizottság* (C-109/10. P. sz. ügy)).

¹¹³ Ld. pl. T-67/00., T-68/00., T-71/00. és T-78/00. sz. ügy *JFE Engineering Corp., korábban: NKK Corp., Nippon Steel Corp., JFE Steel Corp. és Sumitomo Metal Industries Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2004. II-02501. o.] (továbbiakban: *JFE Engineering Corp. és társai* (T-67/00., T-68/00., T-71/00. és T-78/00. sz. egyesített ügyek)); T-11/06. sz. ügy *Romana Tabacchi Srl kontra Európai Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.] (továbbiakban: *Tabacchi* (T-11/06. sz. ügy)). 265 – 266. pontok.

¹¹⁴ *Tabacchi* (T-11/06. sz. ügy) 265 – 266. pontok.

„[...] a Bizottság hatáskörének gyakorlása szükségszerűen gazdasági kérdések összetett értékeléséből áll. Az ezen értékelésekre vonatkozó bírósági felülvizsgálatnak oly módon kell figyelembe vennie e jelleget, hogy a tények és a Bizottság által azokból levont jogi következtetések jelentőségének vizsgálatára szorítkozik. Ezt a felülvizsgálatot elsősorban a határozatok indokolása tekintetében kell elvégezni, amelynek tartalmaznia kell azokat a tényeket és megfontolásokat, amelyeken az említett értékelés alapul.”¹¹⁵

Ez a megközelítés máig jellemzi a bíróságokat: „[...] az EK 81. cikk (1) bekezdésének alkalmazására vonatkozó eljárásban hozott határozat megsemmisítése iránti kérelemmel megkeresett bíróság átfogó felülvizsgálatot folytat a Bizottság által végzett vizsgálatról [...], kivéve ha ez a vizsgálat összetett gazdasági értékelést tartalmaz, amely esetben a felülvizsgálatnak a hatáskörrel való visszaélés hiányára, a vonatkozó eljárási és indokolási szabályok betartására, a tényállás tartalmi pontosságára, valamint a nyilvánvaló értékelési hibák hiányára kell korlátozódnia [...]”¹¹⁶

Szintén aggodalomra ad okot, hogy mint említettük a bíróságnak, amely előtt megtámadnak egy alacsonyabb szintű szerv által elfogadott határozatot, értékelnie kell új bizonyítékokat is. Erre azonban az uniós bíróságok sem vevők.¹¹⁷

E tekintetben az Európai Bíróság még egyértelműbben fogalmaz, mint a Törvényszék:

„84. [a Törvényszék] a megtámadott ítélet[ben] felidézte azokat az elveket és kritériumokat, amelyek az EK 81. cikk (3) bekezdése alapján történő mentesítés iránti kérelem elbírálásaként hozott bizottsági határozat tekintetében általa gyakorolt felülvizsgálat során irányadók. Helyesen állapította meg, hogy az ilyen határozat

¹¹⁵ 56-64 és 58-64. sz. ügy *Établissements Consten S.à.R.L. és Grundig-Verkaufs-GmbH kontra az Európai Gazdasági Közösség Bizottsága* [EBHT 1966. angol kiadás oldal 00299. o.] (továbbiakban: Consten és Grundig (56-64 és 58-64. sz. egyesített ügyek)).

¹¹⁶ T-168/01. sz. ügy *GlaxoSmithKline Services Unlimited kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. II-02969. o.] (továbbiakban: GlaxoSmithKlein kontra Bizottság (T-168/01. sz. ügy)). 57. és

¹¹⁷ Ld. pl. *GlaxoSmithKlein kontra Bizottság* (T-168/01. sz. ügy) 145. pont.

megsemmisítése iránti kérelem kapcsán az érdemi kérdések tekintetében csak korlátozott felülvizsgálatot végez.

85. E megállapítás teljes mértékben összhangban van azzal az elvvel, mely szerint a Bizottság által végzett összetett gazdasági mérlegelések tekintetében a közösségi bíróságok által gyakorolt felülvizsgálat szükségképpen annak ellenőrzésére korlátozódik, hogy a Bizottság betartotta-e az eljárással és az indokolással kapcsolatos szabályokat, a tényállás tárgyilag pontos-e, valamint a Bizottság nem követett-e el a tényállással kapcsolatos nyilvánvaló mérlegelési hibát és hatáskörrel való [...].

86. Az Elsőfokú Bíróság azt is hozzátette, hogy nem helyettesítheti a saját gazdasági mérlegelésével az olyan határozat kibocsátója által végzett gazdasági mérlegelést, amelynek jogszerűségi felülvizsgálatát kérték tőle.”¹¹⁸

Az Európai Bíróság még ezt is fokozta egy közelmúltban elfogadott ítéletében, amikor lakonikusan csak annyit mondott, hogy „A bírósági felülvizsgálat pedig kizárólag annak vizsgálatára irányul, hogy a Bizottság mérlegelése nyilvánvalóan hibás-e.”¹¹⁹ Talán nem felesleges felhívni a figyelmet arra, hogy ezt az ítéletet az Európai Bíróság nagytanácsban hozta, melyben a bíróság elnöke mellett hat tanácselnök vett részt az ítélet meghozatalakor.

A témában több tanulmányt is író *Wils* arra a következtetésre jutott, hogy az uniós bíróságok hatásköre elegendő annak kimondásához, hogy az Európai Bizottság által hozott határozatok megtámadását követően az EEJE 6. cikkének követelményeinek

¹¹⁸ C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P és C-519/06 P. sz. ügy *GlaxoSmithKline Services Unlimited kontra az Európai Közösségek Bizottsága (C-501/06 P)* és *Az Európai Közösségek Bizottsága kontra GlaxoSmithKline Services Unlimited (C-513/06 P)* és *European Association of Euro Pharmaceutical Companies (EAEPC) kontra az Európai Közösségek Bizottsága (C-515/06 P)* és *Asociación de exportadores españoles de productos farmacéuticos (Aseprofar) kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2009. I-09291. o.] (továbbiakban: *GlaxoSmithKline (C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P és C-519/06 P. sz. egyesített ügyek)*). 84 – 95. pontok.

¹¹⁹ C-441/07 P. sz. ügy *Európai Bizottság kontra Alrosa Company Ltd* [EBHT 2010. 00000. o.] (továbbiakban: *Alrosa (C-441/07 P. sz. ügy)*). 42. pont.

megfeleljen az uniós jogrend.¹²⁰ Ezzel élesen ellentétes álláspontot képviselnek mások.¹²¹ Bár Wils is vizsgálja a kérdést¹²², de megközelítésében kritizálható, hogy a bíróságokra vonatkozó korlátlan felülvizsgálati jogkörből eredezteti azt, hogy a rendszer megfelel ez EEJE 6. cikkének, holott álláspontom szerint a felülvizsgálatnak minden tényre kiterjedően kell érvényesülnie, így a jogsértés megállapítására vagy annak hiányára is. Vessük össze egy pillanatra a klasszikus büntetőjogi ügyekben a bűnösség megítélésére vonatkozó hatáskörét egy bíróságnak egy versenyügyben történő hasonló esettel.

A kérdés tehát lényegében az alapkérdés megválaszolásával dönthető el, miszerint hagyományos, kőkemény büntetőjognak minősül-e a versenyjog ez EEJE alapján, vagy pedig olyanak, amelyek esetén az EEJE 6. cikkének garanciális rendszerét elég az Európai Bizottság határozatát követő eljárás során teljes körűen érvényesíteni. Álláspontom szerint az előző helyzet áll fenn. Egyet kell értenünk azzal a megközelítéssel, hogy az EJE lényegében csak kisebb szabálysértésekre alkalmazta eddig az *Öztürk* ítéletben¹²³ kifejtett enyhébb garanciális követelményeket és a versenyjogi jogkövetkezmények miatt a versenyjogi jogsértések messze túlmutatnak már a „kisebb szabálysértésként” történő jellemzésként.¹²⁴ A Menarini ítéletben a bíróság az alábbiak szerint fogalmazott: „[...] az ügy különböző körülményeit megvizsgálva] a Bíróság úgy találja, hogy a felperes társaságra kiszabott bírság büntető jellegű, azaz a 6. cikk (1) bekezdése alkalmazandó ebben az esetben, a büntető ügyeknek megfelelően.”

¹²⁰ WILS *EU Antitrust Enforcement Powers and Procedural Rights and Guarantees: The Interplay Between EU Law, National Law, the Charter of Fundamental Rights of the EU and the European Convention on Human Rights* (2011).

¹²¹ SLATER, et al. *Competition Law Proceedings before the European Commission and the Right to a Fair Trial: No Need for Reform?* (2009).

¹²² WILS: *The Increased Level of EU Antitrust Fines, Judicial Review and the ECHR* (2010) 33 *World Competition* 5 27. és folyt. Itt különösen a Microsoft ítélet (T-201/04. sz. ügy *Microsoft Corp. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2007. II-03601. o.] (továbbiakban: *Microsoft Corp. kontra az Európai Közösségek Bizottsága*.) 89. pontjára koncentrál.

¹²³ ÖZTÜRK V. GERMANY, 1984. február 21., App. no. 8544/79.

¹²⁴ Ld. fentebb 3.1.3. fejezet és 5.2.2 fejezet.

A fentebbiek alapján lényegében arra a következtetésre jutunk, hogy a versenyjogi eljárások olyan, az EEJE szerinti büntetőjogi eljárások, amelyek az EEJE 6. cikke szerinti független és pártatlan bíróságot követelnek meg már a jogsértés eldöntése kapcsán is, amely követelmények az Európai Bizottság jelen pillanatban nem felel meg.¹²⁵ Egyes szerzők azon az állásponton vannak, hogy a jelenlegi rendszer orvosolható¹²⁶, azonban a probléma fundamentális jellegére tekintettel álláspontom szerint ez nem lehetséges. Nem arról van szó ugyanis, hogy az Európai Bizottság az eljárása során sérti az EEJE 6. cikkét, hanem a rendszer a korábbi joggyakorlat tükrében alkalmatlan arra – bírósági érdemi és teljes felülvizsgálat hiánya miatt – hogy megfeleljen az EEJE 6. cikkének. Szintén rövid távon nehezen orvosolhatónak tűnik az eljárási jogosítványok jogszerűsége. E tekintetben a büntetőjogi ügyekben elvárt szinthez talán csak igen távolról közelít a jelenlegi rendszer.¹²⁷

5.2.3.3. Közbenső megállapítások

Említést kell tennünk arról, hogy két egymástól jól elkülönülő kérdés, hogy az EEJE alapján az EJEB joggyakorlata szerint miként ítéljük meg a versenyjogi szabályok kikényszerítési rendszerét és az, hogy az Európai Bíróság miként látja ugyan azt a kérdést jelenleg. Más lesz a helyzet amint az Európai Unió csatlakozott az EEJE-hez, hiszen akkor lehetőség lesz a kérdés közvetlen eldöntésére, amellyel a vállalkozások vélhetően azonnal élni is próbálnak majd. Addig azonban a jogszerűség mércéjének végső megítélője az Európai Bíróság, amely két fontos ítéletet is hozott az elmúlt időszakban.

A *KME Germany* ügyben¹²⁸ az Európai Bíróság a fellebbezők érvére válaszol, miszerint az eljárás nem felelt meg az EEJE 6. cikkének és az Alapjogi Charta 47. cikkének,

¹²⁵ Ld. még FORRESTER *Challenge for Europe's Judges: The Review of Fines in Competition Cases* (2011) 199 – 203.

¹²⁶ Ld. pl. BAK: *A Lisszaboni Szerződés és az emberi jogok - paradigmaváltás a versenyjogban* (2011) VII Versenytükör 4

¹²⁷ Ld. pl. SOLTÉSZ *Due Process and Judicial Review - Mixed Signals from Luxembourg in Cartel Cases* (2012).

¹²⁸ C-389/10. sz. ügy *KME Germany AG, KME France SAS és KME Italy SpA kontra Európai Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.] (továbbiakban: *KME (C-389/10. sz. ügy)*).

megvizsgálta a kérdést, de azt az Alapjogi Charta 47. cikkére alapozta. Az érvelésének lényege az alábbi volt. A hatékony bírói jogvédelem elve az uniós jog egyik alapelve, amely jelenleg a Charta 47. cikkében jut kifejeződésre.¹²⁹ Az intézmények határozatainak bírósági felülvizsgálatára vonatkozó szabályokat az alapító szerződések fektették le. A jelenleg az EUMSZ 263. cikkben foglalt jogszerűségi vizsgálaton kívül előirányozták a rendeletekben előírt szankciókra vonatkozó korlátlan felülvizsgálatot is.¹³⁰ A jogszerűség vizsgálatát illetően az Európai Bíróság kimondta, hogy noha összetett gazdasági értékeléseket igénylő területeken a Bizottság gazdasági kérdésekben mérlegelési mozgástérrel rendelkezik, ez nem jelenti azt, hogy az uniós bíróság nem vizsgálhatja felül gazdasági jellegű tényeknek a Bizottság általi értelmezését. Az uniós bíróságnak ugyanis nem csupán a hivatkozott bizonyítékok tárgyi valóságát, megbízhatóságát és koherenciáját kell vizsgálnia, hanem azt is ellenőriznie kell, hogy e bizonyítékok tartalmazzák-e az adott összetett helyzet értékeléséhez figyelembe veendő összes releváns adatot, és alátámasztják-e a belőlük levont következtetéseket.¹³¹ Továbbá az uniós bíróság feladata, hogy a hivatkozott jogalapok alátámasztása érdekében a felperes által előterjesztett elemek alapján elvégezze a jogszerűség vizsgálatát. E vizsgálat során a bíróság sem az iránymutatásban említett kritériumok alkalmazásakor figyelembe vett tényezők megválasztását, sem pedig e tényezők értékelését illetően nem hivatkozhat a Bizottság rendelkezésére álló mérlegelési mozgástérre annak érdekében, hogy lemondjon a mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból alapos felülvizsgálat elvégzéséről.¹³² A jogszerűség vizsgálatát kiegészítette a korlátlan felülvizsgálati jogkör, amelyet a 17. rendelet 17. cikke ruházott az uniós bíróságra, és amelyet az EUMSZ 261. cikknek megfelelően jelenleg az 1/2003 rendelet 31. cikke rögzít. E jogkör felruházta a bíróságot arra, hogy a szankció jogszerűségének egyszerű felülvizsgálatán túl a Bizottság értékelését a sajátjával helyettesítse, és következésképpen kiszabott bírság vagy kényszerítő bírság összegét törölje, csökkentse

¹²⁹ KME (C-389/10. sz. ügy) 119. pont.

¹³⁰ KME (C-389/10. sz. ügy) 120. pont.

¹³¹ KME (C-389/10. sz. ügy) 121. pont.

¹³² KME (C-389/10. sz. ügy) 129. pont.

vagy növelje.¹³³ Hangsúlyozni kell azonban, hogy a korlátlan felülvizsgálati jogkör gyakorlása nem egyezik meg a hivatalból való felülvizsgálattal, és emlékeztetni kell arra, hogy az uniós bíróságok előtti eljárás kontradiktórius. A közrenden alapuló jogalapok kivételével, amelyeket – úgymint a megtámadott határozat indokolásának hiányát – a bíróságnak hivatalból kell megvizsgálnia, a felperesnek kell felhoznia a megtámadott határozattal szembeni jogalapokat, és neki kell bizonyítékokat előterjesztenie e jogalapok alátámasztása érdekében.¹³⁴ A Szerződésekben előírt felülvizsgálat tehát magában foglalja, hogy az uniós bíróság mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból felülvizsgálatot gyakorol, és jogosult a bizonyítékokat értékelni, a megtámadott határozatot megsemmisíteni és a bíróságok összegét módosítani. Ennélfogva nem tűnik úgy, hogy az EUMSZ 263. cikkben előírt – és az 1/2003 rendelet 31. cikkében foglalt, a bíróság összegére vonatkozó korlátlan felülvizsgálati jogkörrel kiegészített – jogszerűségi vizsgálat sérti az Alapjogi Charta 47. cikkében szereplő hatékony bírói jogvédelem elvére vonatkozó követelményeket.¹³⁵

A *Chalkor* ügyben¹³⁶ az Európai Bíróság az olasz *Menangini* ügghöz hasonló kérdést vizsgált. Miután a bíróság kitért a KME Germany ügghöz hasonló kérdésekre, a hivatalból felülvizsgálat kérdéskörét elemezte. Kiemelte, hogy a korlátlan felülvizsgálati jogkör gyakorlása nem egyezik meg a hivatalból való felülvizsgálattal, és emlékeztetni kell arra, hogy az uniós bíróságok előtti eljárás kontradiktórius. A közrenden alapuló jogalapok kivételével, amelyeket – úgymint a megtámadott határozat indokolásának hiányát – a bíróságnak hivatalból kell megvizsgálnia, a felperesnek kell felhoznia a megtámadott határozattal szembeni jogalapokat, és neki kell bizonyítékokat előterjesztenie e jogalapok alátámasztása érdekében.¹³⁷ Ezen eljárási követelmény nem mond ellent azon szabálynak, miszerint a versenyszabályok megsértése esetén a Bizottság feladata, hogy az általa megállapított jogsértéseket bizonyítsa, és megállapítsa,

¹³³ KME (C-389/10. sz. ügy) 130. pont.

¹³⁴ KME (C-389/10. sz. ügy) 131. pont.

¹³⁵ KME (C-389/10. sz. ügy) 133. pont.

¹³⁶ C-386/10. sz. ügy *Chalkor AE Epexergasias Metallon kontra Európai Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.] (továbbiakban: *Chalkor* (C-386/10. sz. ügy)).

¹³⁷ *Chalkor* (C-386/10. sz. ügy) 64. pont.

mely bizonyítékok alkalmasak arra, hogy jogilag megkövetelt módon bizonyítsák a jogsértést alkotó tényállás fennállását. A felperesnek pedig az a feladata a bírósági jogorvoslat keretében, hogy megjelölje a megtámadott határozat vitatott elemeit, e tekintetben kifogásokat fogalmazzon meg, és olyan bizonyítékokat terjesszen elő, amelyek a kifogásai megalapozottságának bizonyítására alkalmas komoly ténykörülményeknek minősülhetnek.¹³⁸ Az egész megtámadott határozat hivatalból való felülvizsgálatának hiánya nem sérti a hatékony bírói jogvédelem elvét. Ezen elv tiszteletben tartásához nem nélkülözhetetlen az, hogy a Törvényszék – amely ugyan köteles megválaszolni a felhozott jogalapokat, és mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból felülvizsgálatot gyakorolni – köteles legyen hivatalból újból megvizsgálni az ügy összes iratát.¹³⁹ A Szerződésekben előírt felülvizsgálat tehát magában foglalja, hogy az uniós bíróság mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból felülvizsgálatot gyakorol, és jogosult a bizonyítékokat értékelni, a megtámadott határozatot megsemmisíteni és a bíróságok összegét módosítani. Ennélfogva nem tűnik úgy, hogy az EUMSZ 263. cikkben előírt – és az 1/2003 rendelet 31. cikkében foglalt, a bíróság összegére vonatkozó korlátlan felülvizsgálati jogkörrel kiegészített – jogszerűségi vizsgálat sérti a Charta 47. cikkében szereplő hatékony bírói jogvédelem elvére vonatkozó követelményeket.¹⁴⁰

Amellett, hogy érthető, hogy az Európai Bíróság nem kíván idő előtt arra a következtetésre jutni, hogy a versenyszabályok esetleg az EEJE szabályaiba ütköző eljárási szabályok útján kerülnek kikényszerítésre, nem lehet nem észrevenni, hogy milyen mértékű különbség van egy klasszikus büntető ügyben folytatott és egy adminisztratív jogszerűségi felülvizsgálat között. Emlékeztetőül, felidézzük az egy éve hozott ítéletet: „A bírósági felülvizsgálat pedig kizárólag annak vizsgálatára irányul, hogy a Bizottság mérlegelése nyilvánvalóan hibás-e.”¹⁴¹ Mindkét esetben van felülvizsgálat, de míg az egyik esetben teljes körű, addig a másik esetben lényegesen korlátozottabb, még akkor is, ha a valóságban komplex értékelést folytat a bíróság. Míg az előbbi ítéletet

¹³⁸ Chalkor (C-386/10. sz. ügy) 65. pont.

¹³⁹ Chalkor (C-386/10. sz. ügy) 66. pont.

¹⁴⁰ Chalkor (C-386/10. sz. ügy) 67. pont.

¹⁴¹ Alrosa (C-441/07 P. sz. ügy) 42. pont.

öttagú tanács hozta, addig az *Alrosa* ítéletet héttagú. Azt a tényt, hogy pl. új tényeket nem vizsgálhatnak az uniós bíróságok, azóta is több helyen felidézik az uniós bíróságok.¹⁴²

¹⁴² Ld. pl. C-191/09 P. sz. ügy *Mengozi főtanácsnok indítványa: Az Európai Unió Tanácsa és Európai Bizottság kontra Interpipe Nikopolsky Seamless Tubes Plant Niko Tube ZAT (Interpipe Niko Tube ZAT) és Interpipe Nizhnedneprovsky Tube Rolling Plant VAT (Interpipe NTRP VAT)* [EBHT 2011. 00000. o.] (továbbiakban: Mengozzi főtanácsnok indítványa: ZAT ügy (C-191/09 P. sz. ügy)). 182. pont. C-191/09 P. és C-200/09 P. sz. ügy *Az Európai Unió Tanácsa és Európai Bizottság kontra Interpipe Nikopolsky Seamless Tubes Plant Niko Tube ZAT (Interpipe Niko Tube ZAT) és Interpipe Nizhnedneprovsky Tube Rolling Plant VAT (Interpipe NTRP VAT)* [EBHT 2012. 00000. o.] (továbbiakban: ZAT (C-191/09 P. és C-200/09 P. sz. egyesített ügyek)). 102. pont.

6. A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG A TAGÁLLAMOK VERSENYHATÓSÁGAI ÁLTAL FOLYTATOTT VIZSGÁLATOK SORÁN

6.1. BEVEZETÉS

Mint fentebb utaltunk rá, a tagállami versenyhatóságok a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége esetén kötelesek mind a tagállami, mind az uniós szabályokat alkalmazni.¹⁴³ Az eljárásuk alapvető szabályait a nemzeti jog határozza meg. A nemzeti versenyhatóságok által hozható döntések lényegében az Európai Bizottsághoz kell, hogy hasonlítsanak a Modernizációs Rendelet 5. cikke szerint:

„A tagállamok versenyhatóságai egyedi ügyekben alkalmazhatják a Szerződés 81. és 82. cikkét. E célból saját kezdeményezésükre vagy panasz alapján a következő határozatokat hozhatják:

- előírhatják a jogsértő magatartás befejezését,
- ideiglenes intézkedéseket rendelhetnek el,
- kötelezettségvállalásokat fogadhatnak el,
- pénzbírságot, kényszerítő bírságot vagy a nemzeti joguk által biztosított egyéb szankciót szabhatnak ki.

Amennyiben a birtokukban lévő információk alapján a tilalom feltételei nem teljesülnek, olyan határozatot is hozhatnak, hogy részükről semmilyen intézkedés nem indokolt.”

Fontos kiemelnünk, hogy a tagállamok egy részében a versenyhatóságoknak a versenyjogsértést az EEJE 6. cikke szerinti független bíróság előtt kell érvényesítenie, míg a tagállamok egy másik részében az Európai Bizottsághoz hasonlóan egy közigazgatási szerv az „ügyész és bíró” egyben. A tagállamok első körében a jelen tanulmányban foglalt kérdés sok szempontból lényegtelen, hiszen a bíróságok érvényesítik az előttük folyó eljárásban az EEJE garanciális követelményeit. Természetesen azonban ezen esetekben is biztosítani kell, hogy a bírósági eljárást

¹⁴³ 1/2003. sz. rendelet 3. cikk.

megelőzően a hatósági vizsgálat során az e tekintetben elvárt EEJE követelmények érvényesüljenek. Jelen fejezetben nem ismételjük meg a fentebb már írtakat, hanem azok figyelembevételével emelünk ki az elemzésünk szempontjából fontos kérdéseket.

Elsőnek két közelmúltban történt, tagállami szintű fejleményt kell kiemelnünk. 21 nappal a Lisszaboni Szerződés hatályba lépést követően az EJE elmarasztalta Franciaországot az EEJE 6. cikke alapján egy versenyügyben.¹⁴⁴ Az ügyben azért sérült az egyezmény nevezett cikke, mivel nem volt megfelelő a fellebbezési lehetőség a kartellben résztvevőkkel szemben folytatott hajnali rajtaütést engedélyező bírói engedéllyel szemben. A fellebbezést követően a bíróság ugyanis nem vizsgálta annak ténybeli alapját. Ez jó példa arra, hogy a büntetőjogi garanciáknak akkor is érvényesülnie kell versenyügyekben, ha az eljárás még egy bírósági szakaszt még csak megelőző eljárási cselekményeket takar.

A legfrissebb ügy a kérdésben a *Menarini* ügy.¹⁴⁵ A 2011. szeptember végi ítéletében az EJE egy Olaszországból érkező ügyet vizsgált felül. Az olasz versenyhatóság 6 millió euróra bírságolta a Menarini társaságot kartellezés miatt. Az EJE nagy többséggel (6-1) elutasította a társaság keresetét. Ennek során az alábbi fontosabb megállapításokat tették: Az olasz versenyjogban kiszabható bírságok súlyosságukat tekintve az EEJE 6. cikke szerint büntetőjoginak minősülnek. Ugyanakkor az olaszországi kikényszerítési mechanizmust jogszerűnek ítélte. Ennek oka, hogy a határozat elleni fellebbezést követően a bíróságok az ügyben korlátlan felülvizsgálatot folytattak le. Az egyik bíró különvéleményt fogalmazott meg, amely szerint, mivel a jogszabályok alapján álláspontja szerint az olasz bíróságok nem voltak jogosultak a saját értékelésükkel helyettesíteni a versenyhatóságét, ezért a rendszer nem felel meg az elvárt garanciális követelményeknek. Ugyanakkor mivel az ügyben tényleges felülvizsgálatot folytattak a bíróságok, ezért a döntés végkimenetelével egyetértett. Az ítélet hihetetlenül ellentmondásos, mivel egyrészt megerősíti azt a gyakorlatot, hogy a bíróságoknak korlátlan felülvizsgálati hatáskörrel kell bírnia, ugyanakkor az ügy tényállása alapján

¹⁴⁴ COMPAGNIE DES GAZ DE PÉTROLE PRIMAGAZ V. FRANCE, 2010. december 21., App. no. 29613/08. Az ítélet csak franciául érthető el, ezért azt egyéb forrásokból rekonstruáltuk.

¹⁴⁵ A. MENARINI DIAGNOSTICS S.R.L. V. ITALY, 2011. szeptember 27., App. no. 43509/08. Az ítélet csak franciául érhető el, így közvetett forrásokból dolgoztuk fel, pl. BRONCKERS – VALLERY: *EU Competition Law After The Menarini Case* (2012) 3 MLex Magazine 44

arra jutottak, hogy az adott ügyben a bíróságok ténylegesen korlátlanul felülbírálták az olasz versenyhatóság döntéseit.

6.2. A MAGYAR JOGI SZABÁLYOZÁS

Fentebb hivatkoztuk a korábban hatályos Alkotmány, valamint a ma hatályos Alaptörvény rendelkezéseit. A tisztességes eljáráshoz való jog vonatkozásában (Alkotmány 57. § (1) bekezdése), az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy azt olyan komplex követelménynek tekinti, amelynek konkrét ügyekben történő érvényesülése többnyire szorosan összefügg az 57. §-ban rögzített alkotmányos rendelkezésekkel.¹⁴⁶ Az alábbiakban röviden bemutatjuk miként értelmezte az Alkotmánybíróság a két jogforrás vonatkozó rendelkezéseit.

6.2.1. A bíróság fogalma

Természetesen bíróságnak minősülnek a törvényben nevesített ún. rendes bíróságok. A tanulmányunk szempontjából a Fővárosi Törvényszék a jelentős a bírósági rendszerből, hiszen ez az első olyan fórum amely a GVH által hozott határozatot megvizsgálja. A Tpv. ugyanis akként rendelkezik, hogy a versenyfelügyeleti eljárásban hozott határozattal szemben nincs helye fellebbezésnek, annak bírósági felülvizsgálata kérhető.¹⁴⁸ A bírósági felülvizsgálatot a Pp. 326. § (1) bekezdése¹⁴⁹ alapján az első fokon eljáró közigazgatási szerv székhelye alapítja meg.

6.2.2. A vád fogalma

Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a vád fogalmát az EEJE-hez hasonlóan önállóan kell értelmezni. Hasonlóan a korábbi megállapításaink szerint e körbe tartoznak a jogalkotó által bűncselekménynek nyilvánított büntetőeljárás keretei között üldözött magatartások. Hasonló a helyzet a szabálysértési eljárások és egyes fegyelmi ügyek

¹⁴⁶ 19/2009. (II. 25.) AB határozat. XVIII. évf. 2. szám és ott hivatkozott joggyakorlat.

¹⁴⁷ 19/2009. ((II. 25.)) ABH.

¹⁴⁸ Tpv. 83. § (1) bekezdés.

¹⁴⁹ 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról.

esetén is.¹⁵⁰ A joggyakorlatot áttekintve itt is megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság elé kerülő ügyek között jó pár olyan akad, amely jogkövetkezményeit tekintve messze elmarad a magyar versenytörvény által alkalmazni rendelt szankciók mértékétől. Sőt, az nem vitás, hogy az Európai Unió esetén hivatkozott joggyakorlatot figyelembe véve a magyar versenyjogi szankciók is minden további nélkül büntetőjogi szankcióknak minősülnek. Az Alkotmánybíróság is kifejtette határozataiban, hogy az Alkotmánybíróságot nem köti az adott szankciónak a törvényhozó által történő jogági besorolása. A jogfejlődés során a szankciók a tételes jogban hagyományosan differenciálódtak és döntően az egyes jogterületekre általánosan jellegzetes alakot öltöttek. A jogágak között kialakult átfedésekre, a jogkövetkezmények konstrukciójukban való összetettebbé válására figyelemmel, mára már rendszeres tartalmi felosztásuk törések nélkül nem lehetséges. Ezért tehát az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az alkotmányossági szempontú vizsgálat során a szankciók jellegének megítélésakor a tartalom és nem a jogági besorolás az irányadó. Ez tehát azt is jelenti, hogy adott esetben a versenyfelügyeleti eljárás kapcsán is alkalmazandónak kell tekinteni az EEJE, de még inkább az Alaptörvény által biztosított garanciális rendelkezéseket. Az Alkotmánybíróság az alábbiak szerint fogalmazott egy ügyben:

„Az Alkotmány 57. § (1) [...] az eljárási garanciákon túl a bírósághoz fordulás jogát foglalja magában. Az Alkotmánybíróság az 59/1993. (XI. 29.) AB határozatában úgy foglalt állást, hogy "Ebből az alapvető jogból következően az államra az a kötelezettség hárul, hogy – egyebek között – a polgári jogok és kötelezettségek (a polgári joginak tekintett jogviták) elbírálására bírói utat nyisson." [...] A munkaügyi jogviták a polgári jogi jogvitákkal rokon jellegűek.”¹⁵¹ Jól látható, hogy egy munkaügyi jogvitát (pénzbüntetés és elbocsátás jogkövetkezményekkel) is e körbe vont az Alkotmánybíróság.

6.2.3. A törvény által felállított független és pártatlan bíróság

Az nem vitás, hogy a Gazdasági Versenyhivatalról szóló törvény állította fel. Az EEJE, azonban megköveteli a bíróságoktól, hogy azok függetlenek és pártatlanok legyenek. Elegendő e

¹⁵⁰ Ld. bővebben JAKAB (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja.* (Századvég, Budapest, 2009) 2014 – 2017.

¹⁵¹ 51/1998. (XI. 27.) AB határozat.

¹⁵² Ld. pl. 19/2009. ((II. 25.)) ABH és ott idézett határozatok.

tekintetben felidéznünk az Európai Bizottság kapcsán írtakat az EJEB joggyakorlatára utalva. Egy kiegészítést azonban érdemes tennünk, mielőtt megvizsgáljuk az Alkotmánybíróság gyakorlatát.

A GVH sajátos szervezeti rendszerrel működik. A vizsgálatokat a vizsgálók folytatják, akik a vizsgálati anyagot döntési javaslattal a Versenytanácsnak terjesztik elő. A Versenytanács tagját a Gazdasági Versenyhivatal elnökének javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki, illetve menti fel.¹⁵⁴ A Versenytanács tagja a versenyfelügyeleti eljárás során csak a törvénynek van alárendelve.¹⁵⁵ Egy határozatában az Alkotmánybíróság visszautalt arra, hogy a Versenytanács tagjai a közigazgatásban szokatlan, a versenyfelügyeleti eljárásban a bíróihoz hasonló függetlenséget élveznek, csak a törvénynek vannak alárendelve.¹⁵⁶ Az igazságos és nyilvános tárgyaláson eljáró, pártatlan bírósághoz való jog hiánya ellentétes az Alkotmány 57. § (1) bekezdésével.¹⁵⁷

Az EEJE alapján csak azon intézmények minősülhetnek független és pártatlan bíróságnak – még akkor is, ha valójában pártatlanok – amelyek függetlennek is látszanak. Bár a Versenytanács az intézményi garanciák miatt (tagjainak kinevezése, utasíthatatlansága, stb.) jobb helyzetben van e tekintetben, kétséges, hogy az EJEB gyakorlata szerint megfelelne-e a független és pártatlan bíróság követelményének.

6.2.4. A hajnali rajtaütések

Láthattuk a fentebb bemutatott francia ügyben¹⁵⁸, hogy a francia rendszer azért minősült az EEJE-be ütközőnek, mivel a hajnali rajtaütést engedélyező bírósági vizsgálatot követően nem terjedt ki a bírósági felülvizsgálat az engedély ténybeli alapjára. Magyarországon a Tpvt. 65/A. §-a foglalkozik a hajnali rajtaütéssel, amely előírja, hogy hajnali rajtaütés kapcsán vizsgálati cselekményre előzetes bírói engedéllyel

¹⁵³ 37/1997. (VII. 1.) AB határozat.

¹⁵⁴ Tpvt. 38. § (1) bekezdés.

¹⁵⁵ Tpvt. 38. § (2) bekezdés.

¹⁵⁶ 25/2007. (IV. 20.) AB határozat. .

¹⁵⁷ 19/2009. ((II. 25.)) ABH.

¹⁵⁸ COMPAGNIE DES GAZ DE PÉTROLE PRIMAGAZ V. FRANCE, 2010. december 21., App. no. 29613/08.

kerülhet sor.¹⁵⁹ A Gazdasági Versenyhivatal engedély iránti írásbeli kérelmét a Fővárosi Törvényszék bírálja el, a kérelem beérkezésétől számított hetvenkét órán belül, nemperes eljárásban. A bíróság végzése ellen fellebbezésnek és felülvizsgálatnak nincs helye. A bíróság a kérelmezett vizsgálati cselekményt akkor engedélyezi, ha a Gazdasági Versenyhivatal valószínűsíti, hogy más vizsgálati cselekmény nem vezetne eredményre, és ésszerű megalapozottsággal feltehető, hogy az indítvány szerinti helyszínen a megjelölt jogsértéssel kapcsolatos információforrás fellelhető, és feltételezhető, hogy azt önként nem bocsátanak rendelkezésre vagy felhasználhatatlanná tennék. A bíróság a kérelmezett vizsgálati cselekményt részben is engedélyezheti, meghatározva, hogy kivel szemben, illetve milyen vizsgálati cselekmény tehető.¹⁶⁰

Az adott Tpvt. rendelkezést megvizsgálta az Alkotmánybíróság egy elé került beadvány okán és az alábbiakat fejtette ki a jogszerűsége kapcsán.¹⁶¹ Az indítványozó azt kifogásolta, hogy a fellebbezés kizárása korlátozza az alapvető jogokat. A határozatában az Alkotmánybíróság egy korábbi határozatát megerősítve kifejtette, hogy a helyszín átkutatásának bírói engedélyezése elleni jogorvoslat törvényi kizárása nem alkotmányellenes. Az Alkotmánybíróság felidézte korábbi joggyakorlatát, miszerint tartalma szerint a jogorvoslathoz való jog az érdemi határozatok tekintetében a más szervhez, vagy ugyanazon szervezeten belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetőségének biztosítását jelenti. Kiemelte továbbá az Alkotmánybíróság, hogy a jogorvoslat biztosításának követelménye csak az érdemi határozatokra vonatkozik.¹⁶² Annak vizsgálata során pedig, hogy mely döntés minősül ilyennek, a döntés tárgya és a személyre gyakorolt hatása a meghatározó, vagyis az, hogy az érintett helyzetét, jogait a döntés lényegesen befolyásolta-e. Az állandó joggyakorlat szerint jogorvoslat kizárása az eljárás során hozott, az eljárás menetének irányítására szolgáló ún. pervezető végzésekkel szemben nem ellentétes az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében foglaltakkal.

¹⁵⁹ Tpvt. 65/A. § (3) bekezdés.

¹⁶⁰ Tpvt. 65/A. § (4) bekezdés.

¹⁶¹ 1004/B/2004. AB határozat. XVIII. évf. 1. szám

¹⁶² Alkotmánybíróság több határozatában is kimondta, hogy az Alkotmány 57. § (1) bekezdésének rendelkezése a közigazgatási eljárásban irányadó olyan követelmény, amely a közigazgatási határozatok érdemi felülvizsgálatát biztosítja. Ld. pl. 19/2009. ((II. 25.)) ABH.

Ezt követően az Alkotmánybíróság megállapítja: a Tpv. 65/A. (3) bekezdésében meghatározott bírói döntés nem tekinthető az ügy érdemében hozott döntésnek, hanem tartalmát tekintve kényszerintézkedés jellegű vizsgálatot engedélyező határozat, amellyel szemben a törvényhozónak nincs az Alkotmány 57. § (5) bekezdéséből következő kötelezettsége arra, hogy jogorvoslatot biztosítson.

Itt érdemes megszakítani a határozat indokolásának érvrendszerét, hiszen ez a következtetés, elvárás (vagy el nem várás) a hivatkozott francia ügy fényében egyértelműen nem felel meg az EEJE 6. cikkének, amely teljes bírói felülvizsgálatot követő fellebbezés során azt kívánta meg, hogy a másodfokú bíróság a teljes ténybeli alapot is felülvizsgálhassa.¹⁶³ A helyzet talán annyiban más, hogy az ügy érdemében hozott határozat felülvizsgálata során a hajnali rajtaütés jogszerűsége is vitatható. Ugyanakkor a vezető tisztségviselőket sújtó szankciókra vonatkozó alkotmánybírósági határozat¹⁶⁴, valamint a 2005. évi XVII. törvény¹⁶⁵ rendelkezései alapján erősen kétséges, hogy ez a rendszer megfelel a Egyezménynek.¹⁶⁶ Mindenesetre az Alkotmánybíróság arra a következtetésre jutott, hogy a jogorvoslathoz való jogot nem korlátozza a Tpv. az adott ügyben. Egy másik ügyben azonban megjegyezte, hogy a súlyos jogkövetkezményekkel járó eljárások nem nélkülözhetik a bíróság előtti érdemi felülvizsgálatot.¹⁶⁷

6.2.5. A GVH által hozott határozatok megtámadását követő halasztó hatály

Az Alkotmánybíróság egy további határozata azzal foglalkozott, hogy vajon a Tpv. azon rendelkezése, miszerint a GVH határozatát követő megtámadás nem eredményez halasztó hatályt. Az indítványozó arra hivatkozott, hogy a Magyar Köztársaságban senki sem tekinthető bűnösnek az Alkotmány 57. § (2) bekezdése szerint, amíg büntetőjogi

¹⁶³ Ilyen értelmű határozatot az Alkotmánybíróság is hozott lényegében, mikor kimondta, hogy

¹⁶⁴ 19/2009. ((II. 25.)) ABH.

¹⁶⁵ 2005. évi XVII. törvény a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról és az egyes közigazgatási nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról.

¹⁶⁶ Elemzésükre ld. alább.

¹⁶⁷ 19/2009. ((II. 25.)) ABH.

felelősségét a bíróság jogerős határozatával nem állapította meg. Külön kiemelte az indítványozó, hogy a büntetőeljárásban érvényesül ez a halasztó hatály, a Tpvt. esetén nem.¹⁶⁸ Az indítványozó külön hangsúlyozta, hogy álláspontja szerint a versenytörvény szerint büntető szankcióról van szó, azaz a büntetőeljárásban érvényesülő garanciáknak itt is érvényesülnie kell. Az Alkotmánybíróság felidézte az ártatlanság védelmével kapcsolatos joggyakorlatát, a kiterjesztő értelmezésére utaló ügyeket, majd azt követően kifejtette, hogy az ártatlanság védelme nem terjeszthető ki korlátlanul. A védelem célja, hogy megakadályozza az utólagosan nem reparálható sérelmeket. Addig áll fenn, amíg bírói döntés nem születik a bűnösség kérdésében. Az Alkotmánybíróság kitért az alól, hogy vajon miként kell a kérdést érdemben megítélni, amikor azon az alapon tartotta megalapozatlannak az indítványt, hogy a kifogásolt rendelkezés nincs összefüggésben az ártatlanság védelmével, továbbá a GVH határozatának megtámadásakor kérni lehet a határozat végrehajtásának felfüggesztését.

Az Alkotmánybíróság érvelésében lényegében még kifejti, hogy mivel pernyertesség esetén a vállalkozásoknak visszatérítik a bírság összegét és a jegybanki alapkamat kétszeresét, ezért nincs később nem orvosolható érdeksérelem. Ez a megközelítése nem túl szerencsés. Egy marasztaló GVH határozattal esetén a bírság jelentős jogkövetkezmény, de további azzal összemérhető jelentőségű érdeksérelem is következnek (pl. reputáció; más tagállamokban eljárások indítása, üzletfelek bizalomvesztése). Az Alkotmánybíróság más határozatokban is kifejtette, az ártatlanság védelmének fontosságát az utólagosan nem reparálható sérelmek elkerülése érdekében.¹⁶⁹ Ettől azonban fontosabb a kérdés, hogy vajon az EEJE alapján büntetőjoginak minősülő versenyfelügyeleti eljárás végén hozott döntés során elegendő-e, hogy csak kérelemre érvényesül a halasztó hatály. A kérdést annak függvényében tudjuk megválaszolni, hogy kellő hatáskörrel bírnak-e a bíróságok a GVH határozatának megtámadását követően ahhoz, hogy maga az eljárás jogszerű legyen a az EEJE alapján. Ez esetben ugyanis az első tényleges, és az ártatlanság védelmével összefüggésbe hozható határozatot a Fővárosi Törvényszék hozza. Ha azonban a rendszer nem megfelelően működik, akkor felmerül, hogy mivel a versenyfelügyeleti

¹⁶⁸ Ld. Tpvt. 44. § és Ket. 110. §.

¹⁶⁹ 19/2009. ((II. 25.)) ABH és ott hivatkozott határozatok.

eljárás büntetőjogi és a Fővárosi Törvényszék felülvizsgálati jogköre nem kellően tág, ezért már a GVH határozat maga az EEJE 6. cikk (1) bekezdésébe ütközik, tehát nem is hozhatna marasztaló határozatot.

Ettől függetlenül több hasonló kérdés került az EJEB elé. Például Ausztria kapcsán több olyan ügy is volt az EJEB előtt, amelyben egy közigazgatási hatóság bírságkiszabó döntése kapcsán vizsgálta a bíróság a kérdést. Ezekben az ügyekben azonban az EJEB megszorítóan értelmezi az egyezményt és a vonatkozó 7. jegyzőkönyvet, azaz az első fokon eljáró közigazgatási hatóságok által hozott döntések ellen fellebbezési jog korlátozása nem ütközött az egyezménybe.¹⁷⁰

6.2.6. Vezető tisztségviselők elleni szankciók

Az egyik talán legérdekesebb döntése az Alkotmánybíróságnak a Tpv. 2008-as módosításához kapcsolódott. A törvényt kihirdetés előtt Sólyom László köztársasági elnök küldte előzetes normakontroll keretében az Alkotmánybíróság elé. A törvény az alábbi rendelkezéseket tartalmazta a 15. §-ában. Ha egy Tpv. -be ütköző egyes magatartások (pl. árkartell) tényét bírság kiszabása mellett jogerős és végrehajtható versenyfelügyeleti vagy bírósági határozat megállapítja, akkor a jogszabálysértéssel érintett időszakban marasztalt gazdasági társaságnál vagy szövetkezetnél (továbbiakban együtt: gazdasági társaság) vezető tisztségviselő személy két évig nem lehet gazdasági társaság vezető tisztségviselője. Ezt a tényt a GVH külön végzésben állapítja meg a cégnyilvántartás adatai alapján. A GVH végzése megtámadható a gazdasági társaság székhelye szerint illetékes megyei bíróság előtt, amely közigazgatási nemperes eljárást folytat le. A törvény lehetővé tette, hogy a vezető tisztségviselő mentesüljön a jogkövetkezmények alól, amelyet bíróság állapíthatott meg, ha az előbbi nem vett részt a kifogásolt jogszabálysértésről szóló döntésben és a végzést emiatt külön megtámadta. Ilyenkor is nemperes eljárásban döntött volna a bíróság.

A köztársasági elnök az 57. § (1) bekezdése alapján és az Alkotmánybíróság korábbi joggyakorlatát bőven hivatkozva kifogásolta a Tpv. módosítást.¹⁷¹ Érvének lényege az

¹⁷⁰ Ld. pl. HUBNER V. AUSTRIA, 1999. augusztus 31., App. no. 34311/96., HORST V. AUSTRIA, 1996. február 28., App. no. 25809/94.; HAUSER V. AUSTRIA, 1996. január 16., App. no. 26808/95.

¹⁷¹ Az indítvány elérhető itt: <http://goo.gl/opiTL>.

volt, hogy a bírósághoz való fordulás jogát és általánosabban az EEJE-nyel összhangban a tisztességes eljáráshoz való jogot is magába foglalja az 57. § (1) bekezdése. Ez többek között azt is jelenti, hogy az elkövetőket megilleti a meghallgatáshoz való jog, mint azon követelmény egyik megnyilvánulása, hogy a bíróság ténylegesen meg tudja vizsgálni a magatartás elkövetéséhez vezető tényeket és indokokat. Ezt ugyanis a büntető jellegű ügyekben az 57. § (1) bekezdésének érvényesülése érdekében biztosítani kell, amely egyben elvezet a nyilvános tárgyaláshoz való joghoz. Az 57. § (2) bekezdése továbbá az ártatlanság vélelmét garantálja és mint a köztársasági elnök kiemeli, a joggyakorlat a klasszikus büntető ügyeken túlmenően egyre jobban kiterjeszti egyéb életviszonyokra a kiváncsosság érvényesülését. Érdekes, hogy az indítványozó lényegében az általunk korábban utalt EJEK gyakorlatnak megfelelő értelmezést tulajdonít a versenyszabályoknak és utal arra, hogy azok kifejezetten büntetőjogiasak, céljuk a prevenció-represszió. Ahogy írja: „[f]unkcionális értelemben tehát, a jogintézmény célját, tényállási feltételeit és hatását tekintve – és nem a szó technikai-jogági értelmében – büntető jellegű intézkedésről van szó.

6.2.7. A rendes bíróságok gyakorlata

Az alábbiakban kiemeljük a rendes bíróságok legújabb gyakorlatát. Ezt nem indokolt hosszasan megtenni, hiszen a rendes bírósági rendszer minden szintjén a bíróságok azon az állásponton vannak, hogy a jelenlegi versenyfelügyeleti rendszer nem ütközik az alapvető jogokba, illetve összeegyeztethető az EEJE-vel.

Az EGÚT és társai ügyben 2011 októberében a Fővárosi Ítéltábla az alábbi megállapításokat tette¹⁷⁵:

¹⁷² Az egyes közigazgatási nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról szóló törvény 1. § (2) bekezdés.

¹⁷³ 19/2009. ((II. 25.)) ABH

¹⁷⁴ Kimondta még az Alkotmánybíróság, hogy a személyes felelősséget megállapító és joghátrány alkalmazásával járó eljárásokban a tisztességes eljáráshoz való jog korlátozhatatlan.

¹⁷⁵ Fővárosi ítéltábla, 2. Kf. 27. 271/2011/9.

„A helyszíni kutatás elrendelése során a jogorvoslathoz való jog nem sérült, mert amint azt az Alkotmánybíróság az 1004/B/2004. AB. határozatában is leszögezte, a jogorvoslat követelménye csak az érdemi határozatokra vonatkozik. A Tpvt. 65/A. §-ának (3) bekezdésében meghatározott bírói döntés azonban nem tekinthető az ügy érdekében hozott döntésnek, hanem tartalmát tekintve kényszerintézkedés jellegű vizsgálatot engedélyező határozat. A rajtaütésszerű helyszíni szemlélet engedélyező bírói végzés elleni fellebbezés lehetővé tétele éppen az intézkedés célját hiúsítaná meg. A versenyfelügyeleti eljárásban hozott érdemi határozat a Tpvt. 83. §-a szerint a bíróság előtt megtámadható. Az ügy érdekében hozott határozat esetében tehát a jogorvoslat mindenképpen biztosított, és ezen jogorvoslat során van lehetőség a rajtaütésszerű helyszíni szemlélet engedélyező bírói végzés jogszerűségének vitatására is. Az I.r. és II.r. felperesek fellebbezésével szemben a másodfokú bíróság megállapította, hogy az elsőfokú bíróság az alperes érdemi határozatának felülvizsgálata során vizsgálta a kutatást engedélyező bírói végzés jogszerűségét is. Ennek során fejtette ki, hogy az engedélyezés feltétele annak valószínűsítése, hogy a helyszínen versenykorlátozó magatartásra utaló információ található, és az információforrás más módon nem szerezhető be. Megállapította, hogy a perbeli esetben a kutatás engedélyezésének a Legfelsőbb Bíróság által is rögzített konjunktív feltételei egyértelműen fennálltak. Ezen kívül a másodfokú bíróság is rámutat arra, hogy a helyszíni kutatásnak a bizonyítékok beszerzése a célja, vagyis az, hogy a hatóság bizonyosságot szerezzen arról, hogy valóban történt-e versenyjogsértő magatartás vagy sem. Ennél fogva a bíróság engedélyező végzése is csak feltételezésen alapulhat, jelen esetben azt a felek titkos kartell-megállapodásának gyanúja alapozta meg. A helyszíni kutatás céljára tekintettel a felperesek indokolatlanul vártak el részletesebb, konkrétabb, netán bizonyítékokon alapuló indokolást. Ezen kívül arra nézve sem merült fel adat, hogy a helyszíni kutatás során a bíróság végzése szerinti engedélytől eltértek volna; például más helyszínen, a törvény szerinti időtartamon túl stb. végeztek volna eljárási cselekményeket. Mindezekon túl az Ítéltábla megállapította, hogy az EJEE rendelkezéseivel, illetve az EJEB jogértelmezésével és gyakorlatával kapcsolatos elsőfokú bírósági okfejtéssel szemben az I.r. és II.r. felperesek érdemi cáfolatot nem adtak, csupán megismételték a korábban előadottakat. Ez alapján a másodfokú bíróság nem látott okot a Legfelsőbb Bíróság által többször is megerősített töretlen bírói gyakorlat megváltoztatására.”

A III.-IV.r. felperesek az Egyezmény megsértése kapcsán hivatkoztak arra, hogy az Európai Emberi Jogi Bíróság Ravon-ügyben hozott döntése értelmében - utalva 2000. évi CXXXVIII. törvény miniszteri indoklására is - a Versenytanács jogállása folytán bíróságnak minősül, ezért vonatkozik az eljárására az Egyezmény 6. cikk (1) bekezdésében megfogalmazott pártatlanság követelménye, azonban az alperes pártatlansága nem állt fenn, mert az előzetes álláspont és határozat aláírói ugyanazok a személyek voltak, továbbá a versenytanács összetétele sértette az Egyezmény 6. cikk (1) bekezdésén túl a (2) bekezdését is. Az előzetes álláspont kiadására a Tpvt. 73. §-a hatalmazza fel az alperest. E jogintézmény célja, hogy az eljárás alá vontak a vizsgálati jelentés egyidejű megküldésével megismerjék a hatóság által megállapított tényállást, az azt alátámasztó bizonyítékokat, a tényállás értékelését, a döntéshez szükséges és a hatóság által relevánsnak ítélt szempontokat, következtetéseket, értékeléseket, azaz az eljárás alá vontak megismerhessék a hatóság álláspontját, amelyhez képest a szükséges, a vitatott körben, kérdésekben ellenbizonyítással, kifogással élhessenek. Az előzetes álláspont aláíróinak és az érdemi határozat aláíróinak személyi azonossága nem jelenti az alperesi hatóság pártatlanságának hiányát, mert az adott versenytanács viszi végig a konkrét versenyügyet, ismeri azt legjobban és az előzetes álláspont kiadásával összegzi az addigi megállapításait, majd a tárgyalás és további bizonyítás után meghozza az érdemi határozatát. Nincs olyan rendelkezés a Tpvt.-ben amely kizárná az előzetes álláspontot adó versenytanács tagjait az érdemi határozat meghozatalából, mert a pártatlanság hiánya, elfogultság fenn sem állhat ilyen tényre alapozva, de az pártatlanság vélelmének megsértése sem merülhet fel. Megjegyzi a Kúria, hogy hasonló tényállású ügyben, a Kfv. III.37.451/2008/7. számú eseti döntésben is vizsgálatra került, hogy az Egyezmény megsértésre került-e az alperes helyszíni vizsgálata során. Abban az eseti döntésben a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy az alperes eljárásával összefüggésben a pártatlanság és függetlenség az Egyezményben írt módon nem kérhető számon.

¹⁷⁶ Kúria, Kfv. VI. 37. 232/2011/13.

7. KÖVETKEZTETÉSEK

A fenti elemzéseinkben részletesen tárgyaltuk az EJE, az uniós bíróságok, az Alkotmánybíróság és a magyarországi rendes bíróságok gyakorlatát. Az EJE joggyakorlata természetesen egy sajátos rendszerben születik, azonban ez a rendszer évtizedek óta a demokratikus állam működés egyik fontos őrzője. Az EEJE-hez történő uniós csatlakozás közeledtével egyre erősödnek a kételyek, hogy a versenyjogi jogérvényesítési rendszer közérdekű pillére nem összeegyeztethető az egyezmény által támasztott követelményekkel. Erre az uniós bíróságok részben már elkezdtek reflektálni a joggyakorlatuk, ítéleteik szövegezésének átírásával, amely viszont – mint fentebb bemutattuk – jelentős disszonanciához vezet a releváns kérdések megítélése kapcsán. A magyar rendes bíróságok úgy tűnik a legújabb joggyakorlatra még nem reflektáltak.

Nem csak jelen tanulmány, hanem lényegében a legújabb jogi szakirodalom is azon az állásponton van, hogy a jelenlegi rendszer változtatásokat igényel. A változtatás mértékének szükségességében jelentős eltérések mutatkoznak. Jelen tanulmány szerzőjének álláspontja, hogy a rendszert jelentősen meg kell változtatni valamelyik oldalon. Vagy intézményi oldalon kell biztosítani, hogy a versenyhatóságok független és pártatlan bíróságok előtt érvényesítsék a versenyjogi szabályokat, vagy a jelenlegi bíróságoknak kell az EEJE szerinti értelemben teljes felülvizsgálati hatáskört adni mind a bűnösség megítélésének, mind a szankciók kérdésében.

A jelenlegi jogérvényesítő intézmények személyes érintettségük kapcsán a korábbi joggyakorlatuk foglyai. Lényegében változatlan jogszabályi háttért mellett nem hoz(hat)nak a korábbiaktól radikálisan eltérő ítéleteket. Ha kimondaná pl. az Európai Bíróság, hogy a jelenlegi rendszer nem összeegyeztethető a tisztességes eljárás követelményével, minden folyamatban lévő ügy lényegében megszüntetésre kellene, hogy kerüljön. Meg kell azonban jegyezni, hogy az Európai Bíróság gyakorlatában nem ritka az angolszász jogban ismert '*overruling*', amikor is korábbi joggyakorlatot kifejezetten és tudatosan megváltoztatva fejleszti a jogot a bíróság. Erre most is lenne lehetőség, ha kimondaná, hogy a korábbi joggyakorlattal ellentétben szükségesnek ítéli a teljes bírói felülvizsgálat bevezetését a bizottsági határozatok minden kérdése

vonatkozásában. Ezt nem egy kaotikus joggyakorlattal kellene bevezetni, hanem egy proaktív és merész ítélettel.

A magyar rendszer vonatkozásában tekintettel arra, hogy a versenyfelügyeleti eljárások felülvizsgálata csak a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának egy faja, ezért járhatóbb útnak tűnne az intézményi jogfejlesztés. Viszonylag kis költséggel lehetne EEJE kompatibilissé tenni a rendszert egy szabadalmi bíróságokhoz hasonló versenybíróság felállításával, amely az egyezmény szerinti teljes felülvizsgálatot végezné. Ez nem tenné feleslegessé a GVH-t, azon belül a Versenytanács kvázi független státuszát, ugyanakkor biztosítaná azt, hogy a határozat megtámadását követően – természetesen új eljárási rendelkezések mellett – a bíróság az EEJE szerinti teljes felülvizsgálatot végezzen. Álláspontom szerint célszerű megtartani a Versenytanács jelenlegi státuszát, mivel ezzel egy olyan fék szerep is működik a rendszerben, ami erősebb biztosítékot nyújt a határozatok meghozatalának szakmaisága tekintetében. Egy új, bírósági alapú szabályozás, eljárás az alapvető jogok védelme mellett növelné az érdemi felülvizsgálatot is szakmai kérdésekben.

8. FORRÁSOK

8.1. AB HATÁROZATOK

37/1997. (VII. 1.) AB határozat.

51/1998. (XI. 27.) AB határozat.

25/2007. (IV. 20.) AB határozat.

19/2009. (II. 25.) AB határozat. XVIII. évf. 2. szám

1004/B/2004. AB határozat. XVIII. évf. 1. szám

8.2. UNIÓS BÍRÓSÁGI ÍTÉLETEK

C-511/06 P. sz. ügy *Archer Daniels Midland Co. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT I-05843. o.]

T-11/89. sz. ügy *Shell International Chemical Company Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT II-00757. o.]

56-64 és 58-64. sz. ügy *Établissements Consten S.à.R.L. és Grundig-Verkaufs-GmbH kontra az Európai Gazdasági Közösség Bizottsága* [EBHT 1966. angol különkiadás oldal 00299. o.]

11/70. sz. ügy *Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra az Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [EBHT 1970. 1125. o.]

17/74. sz. ügy *Transocean Marine Paint Association kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1974. 01063. o.]

17/74. sz. ügy *Warner Főtanácsnok indítványa: Transocean Marine Paint Association kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1974. 01063. o.]

C-36/75. sz. ügy *Roland Rutili kontra Ministre de l'intérieur* [EBHT 1975. 01219. o.]

209/78-215/78. és 218/78. sz. ügy *Heintz van Landewyck SARL és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1980. 03125. o.]

100-103/80. sz. ügy *Musique Diffusion française és mások kontra Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1983. 1825. o. o.]

222/86. sz. ügy *Union nationale des entraîneurs et cadres techniques professionnels du football (Unectef) kontra Georges Heylens és társai* [EBHT 1987. 04097. o.]

5/88. sz. ügy *Hubert Wachauf kontra Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* [EBHT 1989. 02609. o.]

C-41/90. sz. ügy *Klaus Höfner és Fritz Elser kontra Macrotron GmbH* [EBHT 1991. I-01979. o.]

T-65/89. sz. ügy *BPB Industries Plc és British Gypsum Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1993. II-00389. o.]

C-415/93. sz. ügy *Union royale belge des sociétés de football association ASBL kontra Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA kontra Jean-Marc Bosman és társai és Union des associations européennes de football (UEFA) kontra Jean-Marc Bosman* [EBHT 1995. I-04921. o.]

T-305/94., T-306/94., T-307/94., T-313/94-T-316/94., T-318/94., T-325/94., T-328/94., T-329/94. és T-335/94. sz. ügy *Limburgse Vinyl Maatschappij NV, Elf Atochem SA, BASF AG, Shell International Chemical Company Ltd, DSM NV, DSM Kunststoffen BV, Wacker-Chemie GmbH, Hoechst AG, Société artésienne de vinyle, Montedison SpA, Imperial Chemical Industries plc, Hüls AG és Enichem SpA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. II-00931. o.]

C-180/98-C-184/98. sz. ügy *Pavel Pavlov és társai kontra Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten* [EBHT 2000. I-06451. o.]

C-109/01. sz. ügy *Secretary of State for the Home Department kontra Hacene Akrich* [EBHT 2003. I-09607. o.]

C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz. ügy *Aalborg Portland A/S, Irish Cement Ltd, Ciments français SA, Italcementi - Fabbriche Riunite Cemento SpA, Buzzi Unicem SpA és Cementir - Cementerie del Tirreno SpA kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2004. I-00123. o.]

C-263/02. sz. ügy *Európai Közösségek Bizottsága kontra Jégo-Quéré & Cie SA* [EBHT 2004. I-03425. o.]

T-67/00., T-68/00., T-71/00. és T-78/00. sz. ügy *JFE Engineering Corp., korábban: NKK Corp., Nippon Steel Corp., JFE Steel Corp. és Sumitomo Metal Industries Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2004. II-02501. o.]

T-236/01., T-239/01., T-244/01-T-246/01., T-251/01. és T-252/01. sz. ügy *Tokai Carbon Co. Ltd és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2004. II-01181. o.]

C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P-C-208/02. P. és C-213/02. P. sz. ügy *Dansk Rørindustri és társai kontra Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2005. II-5425. o. o.]

C-289/04 P. sz. ügy *Showa Denko KK kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. I-05859. o.]

T-15/02. sz. ügy *BASF AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. I-00497. o.]

T-59/02. sz. ügy *Archer Daniels Midland Co. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. II-03627. o.]

T-168/01. sz. ügy *GlaxoSmithKline Services Unlimited kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2006. II-02969. o.]

T-201/04. sz. ügy *Microsoft Corp. kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2007. II-03601. o.]

C-402/05. P. és C-415/05. P. sz. ügy *Yassin Abdullah Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra az Európai Unió Tanácsa és Az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2008. I-06351. o.]

C-385/07. sz. ügy *Der Grüne Punkt - Duales System Deutschland GmbH kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2009. I-06155. o.]

C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P és C-519/06 P. sz. ügy *GlaxoSmithKline Services Unlimited kontra az Európai Közösségek Bizottsága (C-501/06 P) és Az Európai Közösségek Bizottsága kontra GlaxoSmithKline Services Unlimited (C-513/06 P) és European Association of Euro Pharmaceutical Companies (EAEPC) kontra az Európai Közösségek Bizottsága (C-515/06 P) és Asociación de exportadores españoles de productos farmacéuticos (Aseprofar) kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2009. I-09291. o.]

C-441/07 P. sz. ügy *Európai Bizottság kontra Alrosa Company Ltd* [EBHT 2010. 00000. o.]

C-109/10. sz. ügy *Solvay kontra Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.]

C-191/09 P. sz. ügy *Mengozzi főtanácsnok indítványa: Az Európai Unió Tanácsa és Európai Bizottság kontra Interpipe Nikopolsky Seamless Tubes Plant Niko Tube ZAT (Interpipe Niko Tube ZAT) és Interpipe Nizhnedneprovsky Tube Rolling Plant VAT (Interpipe NTRP VAT)* [EBHT 2011. 00000. o.]

C-386/10. sz. ügy *Chalkor AE Epexergias Metallon kontra Európai Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.]

C-389/10. sz. ügy *KME Germany AG, KME France SAS és KME Italy SpA kontra Európai Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.]

T-11/06. sz. ügy *Romana Tabacchi Srl kontra Európai Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.]

T-112/07. sz. ügy *Hitachi és társai kontra Bizottság* [EBHT 2011. 00000. o.]

C-191/09 P. és C-200/09 P. sz. ügy *Az Európai Unió Tanácsa és Európai Bizottság kontra Interpipe Nikopolsky Seamless Tubes Plant Niko Tube ZAT (Interpipe Niko Tube ZAT) és Interpipe Nizhnedneprovsky Tube Rolling Plant VAT (Interpipe NTRP VAT)* [EBHT 2012. 00000. o.]

8.3. MAGYAR BÍRÓSÁGI ÍTÉLETEK

Fővárosi Ítéletábra, 2. Kf. 27. 271/2011/9.

8.4. KÖNYVEK

CRAIG, P.: *The Lisbon Treaty: Law, Politics, and Treaty Reform*. (Oxford University Press, Oxford, 2011)

GIANNAKOPOULOS, T. K.: *Safeguarding companies' rights in competition and anti-dumping/anti-subsidies proceedings*. (Wolters Kluwer Law & Business, Alphen aan den Rijn, 2011)

LENAERTS, K., et al.: *Procedural law of the European Union*. (Sweet & Maxwell, London, 2006)

LENAERTS, K., et al.: *European Union law*. (Sweet & Maxwell, London, 2011)

SCHNEIDERS, B.: *Die Grundrechte der EU und die EMRK : das Verhältnis zwischen ungeschriebenen Grundrechten, Grundrechtecharta und Europäischer Menschenrechtskonvention*. (Nomos, Baden-Baden, 2010)

TRECHSEL, S. – S. SUMMERS: *Human Rights in Criminal Proceedings*. (Oxford University Press, Oxford, 2005)

TRIDIMAS, T.: *The general principles of EU law*. (Oxford University Press, Oxford ; New York, 2006)

VAN BAEL, I.: *Due process in EU competition proceedings*. (Wolters Kluwer Law & Business, Alphen aan den Rijn, 2011)

8.5. KÖNYVFEJEZETEK

DE BÚRCA, G.: *The Evolution of EU Human Rights Law*. In CRAIG, P. – G. DE BÚRCA: *The Evolution of EU Law*. (Oxford University Press, Oxford, 2011) 465 – 497

JAKAB, A. (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. (Századvég, Budapest, 2009)

A. MENARINI DIAGNOSTICS S.R.L. V. ITALY, 2011. szeptember 27., App. no. 43509/08.

BENDENOUN V. FRANCE, 1994. február 24., App. no. 12547/86.

COMPAGNIE DES GAZ DE PÉTROLE PRIMAGAZ V. FRANCE, 2010. december 21., App. no. 29613/08.

HAUSER V. AUSTRIA, 1996. január 16., App. no. 26808/95.

HORST V. AUSTRIA, 1996. február 28., App. no. 25809/94.

HUBNER V. AUSTRIA, 1999. augusztus 31., App. no. 34311/96.

JANOSEVIC V. SWEDEN, 2002. július 23., App. no. 34619/97.

JUSSILA V. FINLAND, 2006. november 23., App. no. 73053/01.

LE COMPTE - VAN LEUVEN - DE MEYERE V. BELGIUM, 1981. június 23., App. no. 6878/75; 7238/75.

ÖZTÜRK V. GERMANY, 1984. február 21., App. no. 8544/79.

TSFAYO V. THE UNITED KINGDOM, 2006. november 14., App. no. 60860/00.

8.6. TANULMÁNYOK

BAK, L.: *A Lisszaboni Szerződés és az emberi jogok - paradigmaváltás a versenyjogban* (2011) VII Versenytükör 4

BRONCKERS, M. – A. VALLERY: *EU Competition Law After The Menarini Case* (2012) 3 MLex Magazine 44

FORRESTER, I.: *Challenge for Europe's Judges: The Review of Fines in Competition Cases* (2011) 36 European Law Review 185

SLATER, D., et al.: *Competition Law Proceedings before the European Commission and the Right to a Fair Trial: No Need for Reform?* (2009) 5 European Competition Journal 97

SOLTÉSZ, U.: *Due Process, Gesetzesvorbehalt und richterliche Kontrolle im Europäischen Kartellbußgeldverfahren* (2012) Wirtschaft und Wettbewerb 141

SOLTÉSZ, U.: *Due Process and Judicial Review - Mixed Signals from Luxembourg in Cartel Cases* (2012) 33 European Competition Law Review 241

WILS, W. P.: *The Increased Level of EU Antitrust Fines, Judicial Review, and the European Convention on Human Rights* (2009) 33 World Competition 5

WILS, W. P.: *EU Antitrust Enforcement Powers and Procedural Rights and Guarantees: The Interplay Between EU Law, National Law, the Charter of Fundamental Rights of the EU and the European Convention on Human Rights* (2011) 34 World Competition 189

WILS, W. P. J.: *The Increased Level of EU Antitrust Fines, Judicial Review and the ECHR* (2010) 33 World Competition 5

8.7. JOGFORRÁSOK

17/62. sz. első rendelet a Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról HL [1962] 13 1962. február 21. magyar különkiadás fejezet 08 kötet 01 o. 03 - 10. o.

A Tanács 1/2003/EK rendelete a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról HL [2003] L 1 1 – 25. o.

Tanács 139/2004/EK rendelete (2004. január 20.) a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről HL [2004] HU.ES fejezet 08 kötet 03 40 – 61. o.

Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény

Resolution 1031 (1994) on the honouring of commitments entered into by member states when joining the Council of Europe.

1. Nyilatkozat az Európai Unió Alapjogi Chartájáról

(30.) Jegyzőkönyv az Európai Unió Alapjogi Chartájának Lengyelországra és az Egyesült Királyságra történő alkalmazásáról

1949. évi XX. törvény az Alkotmányról

1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1993. évi 31. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról

2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

2005. évi XVII. törvény a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról és az egyes közigazgatási nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról

8.8. EGYÉB

E-15/10. sz. ügy *Posten Norge AS kontra EFTA Surveillance Authority* [EFTA Court Report 2012. 00000. o.]